

53300

Székelység

HAVI FOLYÓIRAT

TARTALOM:

Visszhang. Válasz.

B. E.: Vérünkből való vér

Imreh István: Székely közbirtokosságok

Szabó Judit: A megszállott

Botár Béla: Szegénység

A Székelyföld kutatása

Szemle

Lármafa

IV. (XIV.) évfolyam.

2. szám.

1944. június.

Székelyudvarhely.

KIADÓTULAJDONOS :

„Székelység“ Lap- és Könyvkiadó Szövetkezet, Székelyudvarhely,
mint a Szövetség Központ tagja.

Megjelenik havonta egyszer, egy ív terjedelemben. Szerkesztőség és
kiadóhivatal : Székelyudvarhely, Batthyány-tér 29.

Előfizetési díja egy évre 10 P. (Tanügyiék, lelkészek és nyugdíjasok számára,
valamint Szövetkezetünk tagjainak csak 8 P.)

Felelős szerkesztő :

Dr. BÁNYAI JÁNOS

Szerkesztő :

Dr. BOKOR ZOLTÁN

E számunk munkatársai : B. E. Budapest, Imreh István okl. közgazda Kolozsvár (Sepsibodok),
Szabó Judit tanár Székelyudvarhely, Botár Béla (Székelyudvarhely.)

Közérdekű cikkeink átvételét megengedjük.

A kiadóhivatal közleményei :

*Előfizetéseket és szövetkezeti üzletrészeket a jelen pillanatban fennálló postai nehézsé-
gekre való tekintettel kérjük Dr. Bokor Zoltán (Székelyudvarhely, Batthyány-tér 29.) ügyvezető igaz-
gatónk címére küldeni.*

Előfizetések az 1944. évre. (Folytatás. A nevek után zárójelben lévő számok
a befizetett összeget jelentik.) Csató Jolán (8) Székelyudvarhely, v. Péter Attila (8) Székely-
udvarhely, Szabó Ödön (8) Székelyudvarhely, Balogh Agnes (8) Székelyudvarhely, Dr. Vá-
róné Csató Gabriella (8) Székelyudvarhely, Királyné Csató Anna (8) Székelyudvarhely,
Molnár Józsiás (8) Kézdivásárhely, v. Kósa Vince (8) Marosvásárhely, Szabó Judit (8) Szé-
kelyudvarhely, Csikszeredai Mezőgazdasági Szakiskola (10), Orbai János (8) Székelyudvar-
hely, Tiboldy József (3) Cegléd, Kósa Gábor (10) Csikszentgyörgy, Pigniczky Károly (10) Pest-
szenterzsébet, Harkó József (8) Sepsiszentgyörgy, id. Molnár Antal (10) Barót, Molnár Kál-
mán (8) Görgényhodák, ifj. Molnár Antal (8) Szászpéntek, Székelyföldi Villamos Művek Rt.
(10) Budapest, Tusnádi Élthes Gyula (10) Budapest, Vámszer Géza (8) Kolozsvár, dr. Tu-
loghdy János (8) Kolozsvár, Botár Géza (8) Csikszentgyörgy, Benedek Tivadar (8) Sepsí-
szentgyörgy.

Szerkesztői üzenetek :

MUNKATÁRSAINKNAK. Végre eljutottunk ahhoz az örvendetes állapothoz, hogy bei-
gért munkatársainknak és a remélhető újaknak is a támogatását kérhetjük. Idáig az az érdekes
helyzet állott fenn, hogy a nehéz megjelenési alkalmak miatt közéletünk tollforgatóit **türelemre
kellett kérjünk.** Most a nagyobb terjedelem és az állandó minden hónapi megjelenés lehetővé teszi
székely problémáinknak alaposabb felszínre hozását. Főként az időszerű gondolatoknak a bekül-
désére hívjuk fel a figyelmet.

A kiadóhivatal üzeni :

EGYETEMI IFJAINK. A székely anyavárosban szünidőzők nemcsak a hivatalos munka-
szolgálatban vesznek részt, hanem a lapunk szellemi részének megbeszélésein is ott vannak s a
kiadóhivatali munkák elvégzésében megbecsülhetetlen szolgálatot tesznek. A munkaközösség többi
tagjai is hasznosan folyhatnak be a lapunk és a Szövetkezetünk ügyeinek előhaladásába, ha elő-
fizetőket és szövetkezeti tagokat gyűjtenek. De a szellemi munkások bekapcsolódására is hívják fel
a közéleti munkásaink figyelmét. Ki óhajt ilyen irányu munkában résztvenni?

SZÉKELY IRÓK ÉS SZÉKELYFOLDDAL FOGLALKOZÓ MUNKÁK KIADÓI! Kérjük
könyveik beküldését! Örömmel hívjuk fel azokra a figyelmet. Az állandóan közölt székelyföldi iro-
dalom teljessége miatt is szükséges azok ismertetése.

Visszhang

Első számunk beköszöntőjében körvonalaztuk folyóiratunk célkitűzését. Mint várható volt, ezzel kapcsolatban különböző véleményekhangzottak el. **Örömmel fogadtuk a tárgyilagos és a székely jövőt építő együtt dolgozás hangját megütő véleményeket.** Folyóiratunk feladata a **székely szellemi egység megteremtése.** Ezt azért kívánjuk újól megállapítani, mert az **egyetemes székelység érdekeit,** a véleményünk szerint **létező és igen kiváló székely, szellemi elit tömörítésével kívánjuk szolgálni.** Ezért kívánunk kezdeményezésünkkel egy **székely szellemi munkaközösséget** kialakítani egyes vidéki szellemi gócpontok közös munkájával.

Folyóiratunk **nemzetpolitikai szemle** igényével lép fel. Lehetőséget kívánunk nyújtani arra, hogy a székely sorskérdések folyóiratunk hasábjain az idők folyamán feldolgoztassanak, legmesszebbmenően figyelembe véve azok gyakorlati orvosolhatóságát. Véleményünk szerint **ez székely nemzetpolitika.** Emellett eddigi rovatainkat is fenn kell tartanunk az adatgyűjtés és a székely megmozdulások nyilvántartása számára.

Az eddig elhangzott és elhangzandó tárgyilagos és komoly kritikák bizonyára alkalmasak arra, hogy az általunk is annyira kívánt **egészséges székely közszellem** kialakuljon. Akadt azonban már egy hang, mely a tárgyilagosság és az önkritika teljes hiányával sokat hangoztatott egységet kíván megbontani. Az ilyen hangot csak ridegen tudjuk visszautasítani.

Ettől a kivételtől eltekintve örömmel állapítjuk meg, hogy **a székely társadalom szellemisége forrik és egységet akar.** Hisszük, hogy közös akaratunknak meg lesz az eredménye.

Válasz

Olvasóink előtt jól ismert az a hajsza, amely eredetileg a megszüntetett Hargita hasábjain indult el. Ezért a felettes hatóságom a VKM. hivatalból indított bünvádi eljárást a cikkíró és volt szerkesztő Hinléder Fels Ákos dr. ellen.

Mindennek dacára a rágalom újabb feltalálásában a Magyarság c. budapesti napilapban is helyet talált. A célzatos terrorizáló hang ellen a leghatározottabban tiltakozom. A Székelység eddig mindig az alkotó munka színhelye volt, pedig a román uralom alatt az üldözésből eléggé kijutott. Az akkor eléggé megedzett idegeimmel magam részéről állom a támadást, de a szerkesztéstől félreállok, mert nem akarom, hogy miattam a lap és Szövetkezet ügye szenvedjen kárt.

Köszönöm munkatársaimnak és a lap fenntartásában példás kitartással résztvevő támogatóinknak, hogy a nehéz idők dacára a közérdekű, önzetlen munkából kivették a részüket s bizalmukkal erkölcsi támaszt is adtak.

Közel 40 évi közéleti munkálkodásom alatt mindig az elismerés jutott ki. Csodálatos lett volna, hogy éppen én kerüljem el az önzetlen munkásoknak kijutó szennydobálást. És most a becsülettel végzett munka hitében veszek búcsút a laptól és olvasóitól.

Dr. Bányai János.

A VÉRÜNKBŐL VALÓ VÉR

Dr. MESTER MIKLÓS,

a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium politikai államtitkára

Ősrégi szabad-székelyek ivadéka. Udvarhelyszékben, Rugonfalván 1906-ban született. Törpebirtokú földműves szülei most is ott élnek.

A kiegyezés utáni években a hirhedt székelyföldi arányosítás rendjén, az ősrégi szabad-székely családok ezreit semmizték ki — Rugonfalvi Kiss István szerint is — a székely basák, az 1871. évi LV. t.-c. félremagyarázása folytán, a kúria 33—1902. urb. számú ítélete dacára is kialakult hibás bírói gyakorlat segítségével, az ősi székely közösségi vagyomból (haereditas siculica) és kényszerítették kivándorlásra (lásd részletesen az 1908. évi VII. t.-c. indoklásában). Addig ugyanis a székely-közösség legágrólszakadtabb tagja is kapott akkora failletményt és legeltetési jogot, amennyi gazdasági igényének megfelelt. Ez a közös használati jog kötött oda minden székelyt a község társadalmához. A kivándorolt, a munkakereső, az egyéni birtokában eladósodott székelyivadék: a közös haszonvétel jogánál fogva elszakíthatatlan kapoccsal volt odakötve a Székelyföldre, a székely nemzethez.

Az így, veszedelmes jelleget öltött székelykivándorlásra hívták fel az ország figyelmét László Gyula, a székelyföldi keresk. és iparkamara m. titkára és a marosvásárhelyi Székely Társaságba tömörült társai. E mozgalom hozta létre az 1902. évi tusnádi Székely-Kongresszust s ennek nyomában az akkori kormányzat a székelykérdést úgy oldotta meg, hogy az addig munkaalkalmat csak Romániában kereső székelység kényszerítve érezte magát, hogy Amerikában is kenyér után nézzen... A székely örökségből így kifosztott és földönfutóvá tett székely proletárok közé került a rugonfalvi ősrégi Mester család is. Amíg a mostani Mester Miklós államtitkár, mint gyermek, az isteni gondviselés által irányítva, a szegény székely diákok sanyarú módján, a székelykeresztúri unitárius kollégiumban szedegette magába a szellemi kincseket, addig édesapja három ízben járta meg Amerikát (utolsó ízben felesége és leánya is vele voltak), hogy az ősi szülőföld egy kis darabkáját pénzzel szerezhesse vissza.

Ime Mester Miklós szociális igazság utáni vágyának a vérgyökere! Könnyű elképzelni, hogy milyen lelkiállapotot váltott ki belőle, amikor azt volt kénytelen tapasztalni, hogy az idegen uralom által a székely falvaknak visszajuttatott közös legelőket, a felszabadulás után, a székely basák leszármazói a magyarnak nevezett kormányzat útján vissza tudják igényelni ismét — magántulajdonban... Ő maga ebben a gyötrelmes székely környezetben nevelkedett, amíg elemi osztályait otthon és a középiskolai osztályokat a szomszédos székelykeresztúri unitárius főgimnáziumban elvégezte. Egyetemi tanulmányainak színhelye már a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti fakultása volt, ahol a doktori fokozatot is elnyerte.

Jó sorsa már egyetemi hallgató korában Jancsó Benedek közvetlen közelébe sodorta, aki sze-

retettel karolta fel ügyét. A nagy székely és általános közbecsülésnek örvendő tudós szellemi és erkölcsi légkörében kezdett kibontakozni Mester Miklós történeti és nemzetpolitikai szemlélete. Itt tanulta meg szigorúan tárgyilagos szemmel tekinteni az eseményeket.

Egész életirányára elhatározó befolyással volt Jancsó Benedek szelleme. Ez a szellem őrizte meg attól, hogy a nemzetiségi kérdést ő is ne tekintse elhanyagolható, jelentéktelen ügynek. Ez a szellem ösztönözte arra, hogy a magyarsággal szemben elégedetlenkedő nemzetiségeket közelről igyekezzék megismerni vágyaikkal, követeléseikkel, tudományos politikai felkészültségükkel egyetemben. Első nagyszabású tudományos munkáját is ez okból választotta az erdélyi három nemzet eddigi legnagyobb politikai özszeütközésének köréből. („Az autonóm Erdély és a román nemzetiségi követelések az 1863—64. évi nagyszebeni országgyűlésen”, Budapest, 1936. 268 lap). Az 1863—64. évi nagyszebeni országgyűlés anyagát a román és német eredeti források komoly számbavételével tette mérlegelés tárgyává: Erdély három nemzete együttélhetésének útjai, módjai után kutatva.

Az 1939. évben a ráckevei (Pest vármegye) választókerülete országgyűlési képviselővé választotta.

Aki azóta közéleti szereplését figyelemmel kísérte, lehetetlen volt észre nem vennie, hogy minden szavát, cselekedetét a szociális igazság utáni vágy izzítja át. Képviselőházi beszédeit a szociális igazság nyílt vallása és nemes tárgyilagosság jellemzi, melyekkel csaknem mindenik pártbeli képviselőtársa őszinte megbecsülését vívta ki magának. Beszéde nyomán az egész országból keresték fel ügyes-hajos dolgaikkal a szegény emberek s ő csodálatos kitartással járt el érdekükben. Mindennek utánanézett s ahol úgy látta, hogy segíteni kell és lehet és volt rá módja: ott készséggel és boldog öntudattal segített.

Mindezek mellett az életbekilépés előtt álló ifjak nevelése a legfőbb szívügye. Amint lehetősége mutatkozott, megszervezte a budapesti Székely Diákotthon, melynek ma is igazgatója, ahol a tehetséges, szegény székely ifjak kapnak anyagi és szellemi támogatást Jancsó Benedek szellemében, hogy testi-lelki képességeik minél tökéletesebben kialakulhassanak a szülőföld és az egész magyarság fejlődésének előbbrevitele érdekében. A székelység, de az egész ország is bizalommal tekinthet Mester Miklós jövője felé, mert hiszünk az új államtitkár bemutatkozó szavaiban: Nem tudom, mennyi időt ad a sors, hogy ezen örhelyen feladatomat végezzem. Egy bizonyos: ha a politika szembekerül az igazsággal, akkor én az igazságot választom...

És hogy a küzdéstől sem fog visszariadni, erről biztosítékot nyújt az a fénykép, amely az államtitkár íróasztalán is látható, amely egy egyszerű, munkás, székely házaspárt ábrázol mezei munkából megtérve: Mester Miklós édesapját és édesanyját, az Amerikában visszaszerzett rugonfalvi kis székelyház ereszében állva. **B. E.**

A székely közbirtokosságok jövője

A mai helyzetünkben a közbirtokossági erdők minőségi és mennyiségi pusztulásuk ellenére is számottevő vagyoni erőt jelentenek.

Lássuk a közbirtokosságok mai gazdasági formáját. A közbirtokosságok mai gazdálkodását vizsgálva, azt kapitalisztikusnak nem nevezhetjük; nem kalkuláló és nem piacra termelő gazdasági egyesülés.

Azonban már nem is rendi, paraszti, önellátó, szokásjogi tételek szerint vezetett. A központi igazgatás, a piac s a jogrend hatására az ősi falutörvények helyére közigazgatási és erdészeti rendeletke léptek, amelyek már nagyobb összefüggések meglátásának konkluzióit is érvényesíteni igyekeznek; de csak például a közbirtokossági fanevelésben, kitermelésben, közigazgatásban. A továbbfeldolgozás, az ipar és kereskedelem szektorában válságos helyzetben él továbbra is. Az előzőekben nem a válságot tagadom, hanem pusztán csak közigazgatási rendezést állapítok meg.

Láttuk a múltban azokat az egyéni és rendi érdek-erőket, amelyek közösségbomlasztó erejükkel gyöngítették az egészséges fejlődés lehetőségeit.

Ma a tőkével gazdálkodás korszakában a tőkés rend először is úgy áll szemben a közbirtokosságokkal, hogy kezében tartja azt a forgó tőkét, ami a közbirtokosságnak kellene. Kellene ahhoz, hogy megoldja mai válságos helyzetét s ebből a félig falutörvényes, félig közigazgatásos periódusából kilépve átalakuljon.

Átalakuljon, de mivé? Nem kívánhatom, hogy tőkés termelővé, de azt igen, miután kényszerítve van rá, hogy tőkével termelő, nyers termékeit tovább, a legtovább, a végsőkig felodlogzóvá alakuljon át.

Hogy ez miért elkerülhetetlen, azt nem kell fejtegetnem. Adva van egy néptöbbség, amelyet el kell tartani a mai termelési rendszerrel a Székelyföld képtelen. Az egészséges kitelepítés még nem teljes megoldás, ez csak a belső megélhetési források kiterjesztésével egyetemben volna az.

Fogadjuk el tehát, hogy iparosítani kell, s azt is, hogy ehhez tőkére van szükségünk. Tőkének azonban hiányzik. Ellenben van föld, erdő, havasi legelő, bányatermék s ez mind latens tőke. Hozzá kell tenni, hogy ezek nagy része a közbirtokosságok kezében van. Ezek mai termelése, tőke s jószágteremtő ereje közel sem jár az optimálishoz.

Minőségi továbbfeldolgozás volna szükséges s ezáltal székelyalaptermények, itteni nyersanyagok feldolgozásával a tőkeképzés veszélytelen lehetőségének megteremtése.

Nyersanyag, energia és munkaerő adva van. A termelés megindításához még pusztán a tőke hiányzik. Nagy takarékossgal, életszint leszállítással, aszkézissal lehetséges volna a tőkeképzés, de ez megvalósíthatatlan. Nem kell mondanom, hogy miért. A másik út a többtermelés útja. A

termelésnél felhasznált nyersanyag, energia és munkaerő a termékekben megújulva, tartalmazna még egy többletet, ami megtakarítva vagy új termelési ágba fektetve, növelné a rendelkezésre álló tőkét egyfelől, másfelől pedig nagyobb jószágbőséget, jobb megélhetést vagy több megélhetést tenné lehetővé.

Azonban tőkeképző termelés megindításához is tőke kell.

Hogy juthatunk tőkéhez? Létesíteni kell egy olyan összefogó szervet, amelyik a birtokosságok képviselőiben az egész hatalmas erdő, legelő, bánya birtokkal, s a közbirtokossági részesek magánvagyonával a háta megett egy olyan hatalmas vagyoni erőt képviselne, hogy idegen tőke kölcsönvételére biztos és elegendő fedezettel bírna. Ezt a különálló birtokosságok képtelenek lennének megtenni. Most tekintünk el attól, hogy milyen formában alakulna ez meg és attól is, hogy ez a tömörülés nem pusztán csak a tőkeellátás kérdéseit intézné. A központ volna ugyanis az a szerv, amelyik az iparosítás megszervezését egy központi terv szerint rendezné el és a kereskedelmi tevékenység is a központ kezében futna össze, mint egy irányító és ellenőrző szerv kezében. Ennek részletezése azonban túlságosan sok időt követelne. Térjünk vissza a legfontosabb hiányzó elemhez, a tőkéhez.

Az a kérdés adódik, kitől lehetne tőkét kölcsön venni. Itt volna egy főszempont, csak attól fogadni el kölcsöntőkét (még ha drágább is), akinek a részéről nem fenyeget befolyásszerzési szándék. Mindenképpen el kell kerülnünk a függőségi viszonyt. A hatalmi helyzetre törő tőkés állam, osztály, érdekcsoport, klikk minden további fejlődés lehetőségét elvágthatná azzal, hogy érdekkörébe vonni igyekezne, függőségi helyzet teremtésére, esetleg kihasználásra törekedne.

Csak olyantól fogadhatnánk el tőkét, akivel, vagy akikkel egyenlő alapon tárgyalhatunk a fentemlített veszélye nélkül.

Van még egy szempont! Mindez csak akkor lehetséges és akkor veszélytelen, ha a befektetés produktív, életképes termelésbe történik. Olyan termelési ágba, amelyik a tőke reaktiválása mellett még tőketermelési többlet képződést is lehetővé tenné.

Kizsákmányoló, alapot-felélő ipar, egyeseknek, nemzedékeknek jelentene ugyan gazdasági emelkedést, de mi nem akarunk egy nemzedék érdekeinek szemelőtt tartásával gondolkodni.

Van még egy veszély! A tőkét adók sorából semmiképpen sem volna logikus kizárni azokat a székely kistőkéseket, akik tőkéjük számára így közeli elhelyezési lehetőséget találnának. Ezek személye sok esetben egyezme a vagyon tulajdonosainak a személyével. Fennáll tehát már a kezdetkor egy bizonyos különbség a vagyon és tőke kölcsönadási lehetőségekben. Minél jobban nőne a Székelyföld, ez a kezdeti különbség is annál jobban emelkedne.

Tehát már a kezdetnél számolni kell egy csoporttal, a nagyobb részesedési aránnyal bíró csoportjával. Természetesen olyanokkal is, akik tel-

jesen vagyontalanok lévén, sem arányjoggal, sem tőkével nem vehetnének részt a meginduló termelésben, hanem pusztán csak munkaerejük rendelkezésre bocsátásával.

Tisztán áll előttem az a veszély, ami (ha még emlékezünk a közös birtokok sorsára) a kezdeti arányos megoszlást a vagyonosodás és a hatalmi helyzetben való differenciálódással aránytalanná változtatná át és ezzel az aránytalansággal járó, közgazdasági és társadalmi válságokhoz jutnánk el.

A mai jogrend, a szabad adás-vétellel lehetőséget adnak ugyanakkor azoknak is, akik tőkét kölcsönözve, nagyobb haszonszázalékot élveznek, hogy a vagyonban is igyekezzenek tulajdonossá válni, vagy nagyobb birokarányhoz jutni. Produktív vállalatokban minél nagyobb részt szerezni, ha erre lehetőség van, ez természetes törekvés volna.

Most már aránytalan vagyoni helyzetet teremteni, illetve annak lehetőségeit látva, kívánni ezt a tőkésített ipari termelést, ellenmondáshoz vezetne. Azonban az is tény, hogy a népileg túlszűfolt Székelyföldön a nyerstermékek további felhasználatlansága miatt egy bizonyos kizsákmányolás már is adva van. Az, hogy olyan ipari terméket is vesznek drágán, amit saját nyersanyagukból másoknak adhatnának el. Azért is elkerülhetetlen az iparosítás, mert nemcsak néptöbbség elhelyezéséről van itt szó, hanem egy várható további népszaporulat számára kell egy itteni kiáramlási lehetőséget biztosítani.

Vegyük úgy, hogy sikerül mindezekre a kérdésekre kielégítő feleletet kapunk és együtt áll most már az a hatalmas nyersanyag-, energia-, munka- és tőkekoncentráció, ami főleg a közbirtokosságokra támaszkodva egy központi szerv vezetésével indítja meg az ipari termelést.

Most már azt kell megvizsgálnunk, milyen legyen az az ipar, ami így kialakulna. Ezt természetesen elsősorban helyi adottságok, viszonyok szabnák meg, amiket nyersanyag, közlekedés, továbbfeldolgozás, kapcsolódás és más egyéb problémáival egyetemben a központi szerv harmonizálna.

A legfontosabb principium minden termelésnél az, hogy a lehetőségek teljes kihasználásával minél jobbat, minél olcsóbban termeljen. Ez a gazdasági cél a gazdaság-politika autonóm célkitűzése, ezt kell követnünk egyfelől nekünk is. Heteronom, gazdaságon kívüli célunk sok van. Ezeket összhangba hozni az autonóm célokkal, illetve úgy megvalósítani az iparosítást, hogy ez az autonóm célok megsértése nélkül történjék, az első legnagyobb feladatunk.

Legelőször is lássuk a gazdasági szempontokat.

1. A nagy üzemi forma nyújtotta előnyök kihasználása, különösen a gépek alkalmazásában és a tagoltabb termelési menet által elért gyorsabb termelésben nyilvánulna meg. Ezzel főleg a több és a gyorsabban termelésnek nyílna út.

2. Az üzemek koncentrációja (végső fokon egy vállalattá tömörülése) által lehetségessé válna egy helyesebb területi munkamegosztás, kikü-

szöbölve a hasonlót termelő versenyét, lehetővé téve a feldolgozások és továbbfeldolgozások olyan tervszerű és racionális megszervezését, aminek eredményeképpen egy-egy termék minél több más munkafolyamatnak, termelési ágnak, menetnek válna alapjává és így rendkívül kiszélesítené a termelés határait és, jövedelmezőségét. Ezzel egyidejűleg járna a foglalkoztatottak és a jószágtermelés számbeli növekedése is. Ez talán ennek a tömörülésnek a legnagyobb eredménye.

3. A tőke akkumuláció nyújtotta lehetőségek számára szintén kevés helyem van. Elég ha bankszindikátusok, nagytőke nyújtotta előnyökre gondolunk.

4. Az értékesítés központosítása és ezzel a kereskedelmi haszonrészesedés csökkentése és egyáltalán minden, a vállalati tömörüléssel járó gazdasági előny számára tág lehetőség nyílik ebben a perspektívában.

Tudatában kell lennünk azonban annak, hogy hiába teremtettünk jobb materiális életfeltételeket, ezzel a székely életrend válságmentessé még nem vált. Ezért kell áttérnünk a heteronom gazdaságpolitikai célokra, a gazdaságon kívüliekre, hogy ezek kapcsán is keressük a jobb életlehetőség útjait. Először is legfőbb szempontunk, hogy lehetőleg úgy szervezzük meg gazdasági életünket, hogy minél kevesebb felületet nyújtson közgazdasági és társadalmi érdeklarc számára. Amennyire csak lehet, szüntessük meg azokat az okokat, vagy gátoljuk meg kifejlődésüket, amik a társadalom egységén belül az érdekelentéteket kiválthatják.

Másodszor, miután ismerjük a polgárosodás okozta elferdüléseket, az iparosítással kétségkívül meggyorsuló polgárosodást oly módon kell kondicionálnunk, hogy az a polgárosodás tehertételei nélkül, az életforma csődje nélkül következék be.

Ugyszintén iparosítani csak a proletárizálódás veszélye és a vagyonkoncentráció lehetőségének meggátlásával kell.

Mit jelent ez a gyakorlatban? Vegyünk egy pár példát. Először is a közbirtokossági üzemek munkásainak nagy része a közbirtokossági arányjoggal bírók csoportjából kerülnek ki. Tehát nemcsak munkásai, hanem tulajdonosai is lennének egy-egy üzemnek és végső fokon az egész tömörülésnek. Ez például kiküszöbölné a Tőkés Munkás ellentétet jórészt. Továbbmenőleg a közbirtokossági üzemek sorában helyet foglalnának azok az üzemek is, amelyek a havasi legelők marha, juh tartásának hús és állati termékei feldolgozásával foglalkoznának. Kiküszöbölődne ezáltal egy része a mezőgazda és ipari munkás ellentétnek, ami az élelmiszertermelő és igénylő között adódik, hiszen mindkettő nyeresége a közbirtokosságé, tehát végső fokon az övéké volna.

A második tétel iparosítási részére térve át, célunk olyan ipart teremteni, amely mentes a ma kárhóztatott nagy ipar tehertételeitől. Hogy nem jelenti egyesek vagyoni túlsúlyát, tőkekoncentrációját, azt már láttuk. Azonban nem jelenti a gyökértelen proletár életformát sem, hiszen már

birtokában van bizonyos csekély földterületnek. A család a mezőgazdasági termeléssel nem hagy fel. Először is, mert nem hatalmas ipari góc kialakítása a cél, hanem decentralizált kisebb ipari köröké, akiknek munkás felvevőképessége nem korlátlan, másodsor, mert mezőgazdasági termelése is újabb lehetőségekhez jut. Ugyanis kisebb ipari gócok keletkezésével a megnövekedett fogyasztói és vásárlói erő kialakít maga körül egy minőségi (kert, vetemény, gyümölcs) mezőgazdasági termelést, s ezzel lehetőséget nyújt az eddig piac nélkül ki nem fejlődhető minőségi, kertgazdálkodásnak, ami szintén nagyobb embereltartó erejű.

Egyszóval nem szűnne meg a mezőgazdasági foglalkozás, sőt lehetőleg több munkaturnus beállításával minél több székely ilyen kétlaki életlehetőségét lehetne megteremteni. Megszervezve így az ipari foglalkozásnyújtotta jövedelem mellé a mezőgazdasági foglalkozásnyújtotta természetesebb élet- és munkalehetőséget, és teremtve egy viszonylagos önállóságot, biztonságot, állandóságot és függetlenséget. Ugyanakkor azonban ezzel is szolgálhatna a mezőgazdaság és ipari népesség érdekellentéteinek kiküszöbölését. Magánál az ipari tevékenységénél számolni kellene a gépi technikával és munkamegosztással, mint az életformával kapcsolatosan jelentkező alakító tényezővel.

Az ipari munkásság számára a fenti módon bizonyos fokú önrendelkezést kell biztosítani. Magában a munkában lehetőleg nagyobb teret biztosítani a minőségi és önálló munkaterületeknek, ahol teljesítményben, formában teremtő, alkotó emberként élhet az ipari munkás is, belsőleg is résztvéve a termelésben.

Egészséges, céltudatos és kiegyensúlyozott életlehetőséget adni így a temmeteni, alkotni önállóan dolgozni kívánóknak és ez nagy dolog, mert a Székelyföldön az ilyen fajta emberből van több.

Ezek a gondolatok még nincsenek rendszerbe foglalva. Lehetőségek-feldobta ötletek ezek még csupán, de azt hiszem látja, aki látni kíván, hogy ipart kell teremteni és ipart másként kell teremteni, mint ahogyan ma máshol ipar és iparosodás teremődik.

Most feltehetjük a kérdést: hol vannak azok a közbirtokossági vezető tagok, akik mindezt igényelik? Hol van az a folyamat, ami már egy ilyen irányú kifejlődés szükségességét bizonyítaná? Mindezt, ha nincsen, pótolni képes-e egy etikus elit tudása, munkakedve és munkaereje.

Elég lenne-e egy minden életmegnyilvánulási körbe behatoló propaganda, amely nemcsak a lehetőségek megcsilllogtatásával, hanem minden részlet tudatosságtételével a szélesebb rétegek akaratát, invencióját és segítőkészségét is bekapcsolná.

A közösségi hajlamú lelkesedhessen a közösségi melegebb és mégis fejlődési életformáért, az érdekesember vegyen részt benne a nagyobb prosperitás, harácslehetőség eljöveteleért, de mindenki maximális munkát végezzen. Így lehetne talán elkerülni azt, hogy ezek a gondolatok egy székely

bank és egy pár kapitalista módra létrejött ipari üzem képződésével kimulnának.

Mindenekelőtt szükséges azonban egy komoly, rendszeres felvétel a Székelyföld gazdasági erőforrásairól (nyersanyag, energia), munkásairól, tőkeviszonyairól, mai ipari helyzetéről és legalább egy általános tájékozódás a fejlődés mai irányairól. Ennek alapján lehetne tervezetéseinket a valóság talajára helyezni és a valóság parancsolta feltételek szerint alakítani ki most már a konkrét terveket.

E nélkül minden tervezetés hiábavaló.

Imreh István.

Szegénység.

*Adott Isten ételszerelmet,
De csak sötét kenyérre tellet.*

*Nem láttam tengert, holtig bánom —
Nem útaztam másodosztályon.*

*Nem ültem még repülőgépen,
Csak néztem, míg elvesz az égen,*

*Folyton kőre, padlóra léptem,
Rózsa helyett bogáncsot téptem.*

*Néztem lámpát, mit a szél űbál,
Nem ültem soha kandallónál.*

*Kancsó vizem van s szalmazsákom,
Ha fölfordúlok, azt se bánom.*

*Lelkem száll, merre virág kékül —
S meg lesz az Isten fia nélkül.*

BOTÁR BÉLA.

A megszállott

„Sósabbak itt a könnyek
S a fájdalmas is mások,
Ezerszer Messiások
A magyar Messiások.”

(ADY ENDRE: A magyar Messiások)

A magyar sorsnak van egy alaptémája, melyet előszeretettel ismétel. Ez a téma: a korábban meg nem értett látó ember tragédiája. A látó ember másként, többet és messzebb lát, mint kortársai. S mert a meglátás mindig valami elsodró veszedelem, tátongó hiányosság roppant víziója, azt megláttatni nemcsak a közlési vágy lélektani törvénye, hanem a felelősség erkölcsi súlya is készíti. A kor magatartása pedig túlnő a meg nem értésen, közömbösségen. Elgáncsolja, elbuktatja a látó embert és benne öntudatra ébredt jobbját önmagát. Ebben a kilátástalan küzdelemben a látó ember vallomása riadóvá élesedik, a tehetetlenség dühe szitokban robban. Süket fülekbe dobolt Zrinyi riadója a XVII. században nemzeti hadseregért: „Szegény magyar nemzet, annyira jutott-e ügyed, hogy senki ne is kiáltson fel utolsó veszedelmedben? Hogy senkinek ne keseredjék meg szíve romlásodon? Hogy senki utolsó halállal való küzködésedben egy biztató szót ne mondjon? Legyek-e én őrállód, vigyázód, ki megjelentsen veszedelmedet? Nehéz ugyan ez a hivatal nékem, de ha az Isten az én házamhoz való szeretetet reám tette, imé kiáltok, imé üvöltök: hallj meg engem, élő magyar, ihon a veszedelem, ihon az emészto tűz.” (Ne bánts a magyart!)

Elkeseredetten rázott ébredésre az erdélyi lélek megszállottja, Apáczai Csere János: „Ideje felébredned, te álmos, te mámoros, te hályogos szemű magyar nép! Végre-végre ős álmodból ébredj föl, szemeid homályát írral oszlasd el. Nézd, szemléld, vizsgálj meg annyi nyomorúságod forrását, melyek elárasztanak, hogy kedves zálogaid, a haza reményei a bölcsőtől fogva a tudatlanság feneketlen mélységében vannak elmerülve és felnöve és soha világosságot, a maguk és a haza hasznát nem látják. Kelj fel, mondom és állíts végre iskolákat!” (Az iskolák szükségességéről.)

Erdély lelke ég Misztótfalusi Kis Miklósban, aki nyomorult szegénységében maga nyomatja ki az igazi, szép magyar Bibliát. „Hozzáfogok én, a szegény legény és megmutatom, hogy a szegény legénynek odaadása többre visz, mint egy országnak immel-ámmal való igyekezete és megmutatom, hogy az Isten gyakran alávaló és semminek sem állított, elszánt, dacos, mégis áldozatos eszközök által viszi véghez az ő dicsőségét.” S mert tudásával több mert lenni a nyomdásznaál, — a vaskalapos professzorok kéziratában kijavította a hibákat — eltapossák.

A nemzet felemelésére tette fel az életét Széchenyi István, s elég az eszmében. „Mindenki a helyére s teljesítse kötelességét — szól riadója — bizony mondom, ez most a legfőbb szükség, mert másképp csakhamar oda lesz élet és becsület, de még más nemzetek rokonszen-

ves megemlékezése is. Elsüllyesztve, kitörülve a népek sorából, a nagy természetnek egyetlen egy könyörületos könnye nélkül! Pedig nem vár reánk más jövő — az Istenért ne csaljuk magunkat — ha annak a vakbúzgóságnak, irigy agyarkodásnak nem vetünk gátat, mely szerint bajaink okát főképp bizonyos osztályoknak, pártoknak és felekezeteknek tulajdonítják.” (Garat.)

Miért voltak ezek a tragédiák? Fejlődésünk egyenlőtlen vonalában keressük-e az okot? Abban, hogy gyors és bámulatos fejlődés után stagnálás, sőt sokszor összeomlás következett. S az újabb fellendülés legtöbbször újrakezdés, nem folytatás volt, a látó emberek előzmények és elődök nélkül bukkantak fel. Vagy keressük az okot a Karácsony Sándor feltételezte mellérendelt-ségi elvben, nyelvtanunk és lelki alkatonk törvényében, mely nem tűri az alárendeltséget a közösségi életben sem a maga fajtájától függően. — Az okkeresés meddő elmejáték. A tények figyelmeztetnek. Mire? Nézzük meg Apáczai Csere Jánosban, az ismétlődő tragédia jellegzetes példájában, Erdély nagy tanítómersterében. Nézzük meg honnan jött, mit akart és mire ment?

*

Honnan jött? „Ex infima plebe ortus.” A nép mélységéből. Konok feltörekvésében, szorgalmában, puritán érdességében benne ég és feszül ennek a mélységnek minden ereje. Erdély művelődéstörténetében szellemi elődje nincs, szülei is ismeretlenek. Apjáról Bethlen Miklós önéletrajzában ennyit mond: „Apáczai János volt Barcza-Apáczai szegény ember gyermeke.” (I. k. X.) Szülőfalujának neve előnevében benne van. Apácán ma is élnek népes Csere-családok. Születési évét egyik munkájából ismerjük. A Magyar Encyklopaedia történeti részében az 1625. év eseményei közt megemlíti, hogy a könyv szerzője is akkor született. Ebből a munkából tudjuk meg azt is, hogy 16 éves korában a kolozsvári iskolában tanul: „Én 16 éves valék, midőn a szintaxist nem értettem, ámbár azt nagy fáradsággal könyv nélkül tudtam.” A születési évszámon kívül ez az első életrajzi adat. Ez az egy mondat két dolgot mutat meg: a korabeli iskoláztatást és Apáczai legjellegzetesebb lelki vonását: a konok feltörekvést. Ez vállalkozásának két fontos motívuma. Az első: az iskoláztatás nyomorúságos nyüge adja a vállalkozás iniciatíváját, mikor majd a személyes élmény külföldön Erdély közállapotával azonosul. A másik motívum: a konok erő lesz a vállalkozás motorja. Ez az elszánt erő magyarázza útját is Apácáról Kolozsvárra. A földhöz tapadt, mozdulatlan népből röppenek ki ilyen elszánt vállalkozók. A mélység ereje ellenállhatatlan erővel löki előre őket.

Apáczai vállalkozásának első állomása ez volt: tudni. A miért, a cél csak később formálódik ki. Egyelőre azt tanulja, amit a kolozsvári iskola adni tud: nyelvtant, retorikát, logikát, latinul és szószertint. De az iskola lélekölő tanításában is kezd felsejleni a későbbi vezető gondolat: az egyetemes, enciklopedikus tudás. Most még csak

utánoz. Fialat és „modern” tanítóját, Porcsalmi Andrást. „Az ő mélyeséges tanultságának kincseit, a magaszerzette jegyzőkönyvét mutogatá, amelyben többnyire minden tudomány foglaltatott és engem e példájának követésére szivertató szavaival ösztönze. Én azért e példás szorgalmatosságot követvén, az ő írásaiból sokat kirtam avégre, hogy hasznomra fordítsam. (Magyar Encyklopaedia.) Ez a Porcsalmi András a lélek a belső rendjében latin köztársaságot mímelő, tanítási anyagával a latin nyelv szolgátságában selylő iskolában. Arra eszméleti tanítványait, hogy a természet és a múlt ismerete van olyan fontos, mint hibátlan latin orációt szerkeszteni.

A kolozsvári évek a tanulás inasévei. Ennél többre vágyik. Gyulafehérvárra, Bethlen Gábor főiskolájára. A nagy fejedelem már 14 éve halott, de városa még magánviseli kezényomát. A fejedelem és a főurak stukkódíszes renaissance-palotái udvari életet s a főiskola külföldi tanáiraival műveltséget hirdetett. I. Rákóczy György megfontolt politikája egyensúlyban tartja Erdélyt. A linzi békével (1645) Erdély tekintélyét és a maga vagyonát gyarapította: elismerteti a császárral a jobbágyok vallásszabadságát és a magyar alkotmányt, birtokaihoz 7 vármegyét szerez. De ezek a harcok, amelyeket svéd és francia szövetséggel a magyarországi alkotmányos és vallásszabadságért folytat a császár ellen, utolsó szerencsés vállalkozása Erdélynek. I. Rákóczy György halálával (1648) a bethlengábori politika vonalvezetése kalandos, szerencsétlen vágányokra fut.

Apáczai öt évet tölt Gyulafehérváron. A teológiába ássa bele magát. Nem is tanulhatott egyebet, ez a kollégium felső tagozatának, a főiskolának egyetlen tárgya, mintahogy a szellemi életet is ez fekszi meg. Aki ír, hitvitázik, zsoldárt vagy bibliát fordít, vallásról polemizál. A hitvita mindennapi esemény, a bibliacitatum szokványos szó-lásforma. A műveltség kizárólagosan teológiai. A teológia kapcsolódik ugyan némi szerény enciklopédikus tudással is. Biszterfeld professzor szerint minden bölcsesség forrása a biblia s éppen ezért megértéséhez és magyarázásához egyetemes tudás kell. A Kolozsváron elvetett mag, az enciklopédikus tudás, csírázni kezd. „Neki dühödvén, Astedius (volt gyulafehérvári tanár) nagy tudománytárát megragadtam — mondja a Bölcsesség tanulásában — olvastam a regulákat, melyek kezdetitől fogva egészen a hangmesterségig benne foglaltatnak.” A gyulafehérvári öt év szédületes rohanás a tanulásban. Kétszer megszakad az iram. Kezdődő tuberkulózis, a nélkülözés és a túlfeszített munka velejárója, veri le. De a test még nem tud erőt venni az akaraton. Alighogy lábra áll, folytatja a munkát. Ekkora szorgalomnak, akaratnak kijár az elismerés. Biszterfeld professzor támogatja. Kereszturi Pál, a fejedelmi udvari kisiskola tanítója „Fiamnak hívja s ritka ebédje vagyon nála nélkül”. (Bethlen M. Önéletrajz I. k.) Geleji Kátona István püspök is felfigyel rá, s 1648-

ban kiküldi Hollandiába. Ott alakul ki a vállalkozás célja, bontakozik ki koncepciója.

*

Mit akart? A XVI. században még a németországi egyetemre ment tanulni az erdélyi diák — a wittemberginek 1000-nél több magyar hallgatója volt —, de a 30 éves háború tönkretette a német egyetemet. A XVII. században Erdély protestáns diákjainak Hollandia jelentette a művelt nyugatot. Nem Apáczai volt az első erdélyi diák ott, de Hollandia benne vált a leg-sajgóbb élménnyé s benne formálta ki a legmerészebb élettervet.

Az élmény: Erdély képe Hollandiában. A XVII. század elején Hollandia kiharcolta politikai függetlenségét. A reformáció megszilárdult. A Németalföldi-Nyugatindiai Társaság monopóliumot kapott (1621) a kizárólagos kereskedelemre Afrika nyugati partjain és Amerikában s öntötte a gazdagságot. A könyvvacon az Elzevir kiadások remekbe öntött betűi hirdették a nyomdaipar művészi technikáját. Kialakult a sajátos holland festészet. Rembrandt már megfestette első nagy művét, Tulp doktor anatómiai leckéjét. (1632) Van Campen már megépítette Amsterdam nagy városházát. Az egyetemeken mozgalmas élet folyik. Descartes és Spinoza, a modern gondolkodás megindítói itt dolgozzák ki filozófiai rendszerüket. Grotius megírja a holland jog első kézikönyvét. Hygens, a nagy matematika-csillagász még jogot tanul. S másfelé nézve: a páduai egyetemen Galilei már előadta a modern fizika alapvetését, Párisban Pascal az emberi megismerés gyengeségeit boncolgatja, Rochefoucauld már írja reflexióit. Előadták Corneille Cid-jét és Madrid Calderon misztikus drámáiért rajong. Élet, haladás, műveltség mindenütt. A dogmatikus okoskodás, az egyház tekintélye alól felszabadult ember gondolkodik, bírál, kutat és alkot. Szabad a gondolat és anyanyelvű a szó.

És ezzel szemben itthon? „A halandók közt legszerencsétlenebb magyarok! Nálunk nincsenek tudományok. Ha a bölcsesség neveli az embereket az Istenek tiszteletére, igazságosságra, mértékletességre és bátorságra, nem csoda, ha Magyar- és Erdélyország istentagadás, igazságtalanság, mértéktelenség és állhatatlansággal van tele. Honnét van a mi gazdáink között annyi gonosz család, oly sok rossz családatya és anya, rakoncátlan fiú, fortélyos verekedő, kegyetlen úr, csalárd és hűtelen szolga és az egyházban a kereszténység alapelveit nem ismerő papok bábalakjai, potrohos gyomrai, simoniákusok, farkasok, bérencék! Az iskolában annyi kósza árnyék, a valódi tanulók üres álcái, kitanult rókák és a politikában annyi megvásárolható bírál, Bileam követő ügyvédek, igazságtalan perek, erőszakoskodások, zaklatások és zsarolások, a nép közt annyi panasz, sírnákozás, sóhajtozás és nyögés: mindenféle anynyi feldúlt ház, birtok és falu, rongyos város, piszkos utca, ronda közút, annyi rosszul kormányzott közügy” az iskolák szükségességéről. Erdély képe Hollandiában, ez az élmény ébreszti önma-

gára és önmagában Erdélyre Apáczait. Erdély és Apáczai azonosul. Erdély elmaradottsága az ő szegyéne s most már neki és érte tanul. Mert: „Mi haszna, ha távolról csak henyéve nézem kedves hazámnak síránkozásra méltó állapotát. Orvos és orvosság kell a nyavalyának.” (Magyar Encyklopaedia. Előszó.) S mi az orvosság? Iskola. „Nem nemzetünk barbár szellemében rejlik elmaradásunk oka, hanem szerencsétlen közoktatásunkban.” (A bölcsesség tanulásáról.) A magyarságot az iskolán keresztül kell megmenteni. Az eszme kialakult és megszállja Apáczait. Mostantól fogva minden sora és szava az eszmét szolgálja.

Írásaiban (Magyar Encyklopaedia, A bölcsesség tanulásáról, Az iskolák szükségességéről, Magyar Akadémia felállítása) világosan áll előttünk kultúrpolitikájának koncepciója: Nemzeti kultúrát csak anyanyelvű, jól megszervezett iskolarendszer teremthet. A nemzeti kultúra a politikai erő és szabadság feltétele. Az iskolarendszer összefüggő tagozataiban a művelődés folytonosságával a nemzet egészének művelődését szolgálja. Az alsó fokú, „anyai iskola” a falu. A közműveltség elemeit, hasznos és életrevaló ismereteket tanít anyanyelven. „Valamely országban, tartományban s városban anyai schola nincsen, ez megcsalhatatlan jele, hogy az az ország, tartomány és város a temérdeki tudatlanságnak tengerébe borult bé s Isten országától is messze vagyon.” (Magy. Enc.) Az „Anyai scholára” épül fel a középfokú iskola. Közműveltséget ad és előkészít a főiskolára. Ez a tudományok egyetemét adja elő. „Egyedül ezen iskolák — főiskola — állítanak az államban a kormányrúdhöz igazságosságuk folytán legméltányosabb kormányzókat, legbölcsebb tisztviselőket és az állam igazgatására és kormányzására legalkalmasabb férfiakat.” „A béke megtartásának vagy visszaszerzésének, a háború dicsően folytatásának vagy bevezetésének egyetlen módja az, ha otthon az államban tanult férfiak nagy számmal léteznek.” (Az iskolák szükségességéről.)

Mai szemmel nézve, ez az iskolarendszer természetesen és másként el sem képzelhető rendje az oktatásnak. A XVII. század iskola-dzsungelében azonban, mikor ahány iskola, annyiféle szervezet, berendezés, tanítási anyag volt, Apáczai koncepciója az első logikusan felépített, összefüggő, a nemzet minden részére kiterjedő iskolarendszer. Ennek az iskolarendszernek három posztulátuma van: a tanítás nyelve magyar, mert az anyanyelv az ismeretszerzés egyetlen lehetséges eszköze. Magyar a tanító és nevelni hivatott. Mert: „A scholák a magyar nemzetben soha jók nem lehetnek, valamíg csak idegen Professorok lesznek közöttünk.” (Magy. akad. felállítása.) És a tanítók elhivatásból tanítsanak: „Ugyan hány van az iskolamesterek között, kik Isten hívására ez elhivatásnak szentelték magukat? Nemde némely felsőbbek meg gondolatlan rendelkezéséből jutottak a legtöbben e helyre, hol tehetetlen szegénységűket a nyomasztó szegénység ellen eltengessék. Nem tehetik, hogy mindjárt az előttük lebegő zsirosabb falat után ne áhitozzanak, mivel soha komolyan gondjuk nem volt annak megtanulására,

mit majd az iskolák hasznára gyümölcsözővé tegyenek.” (Az iskolák szükségességéről.) A harmadik követelmény a tanítás mikéntjéről: „A tanító csak azokat tanítsa, amik szükségesek. Okossággal éljen, tanítványi elméjéből minden unalmat kivéven. Amit egyszer tanított, elkérde tőlük. Oket gyakran egymás közt a hallott dolgokról disputáltassa. Az erkölcssteleneket megfeddje, de módjával való fenytéssel s a vétekre való alkalmatosságot elhárítsa. Adjon tanítványainak pihenésre időt stb.” (Magy. Enc.) A modern pedagógia sok gondolata — az érdekesség, aktivitás elve, preventív eljárás stb. — jelentkezik Apáczay munkáiban, illetve a XVII. század nyugati pedagógiájában. A pedagógiai racionalizmus nem az ő találmánya, de ez nem von le semmit értékéből. Ahány gondolkozó a XVII. században élt, mind ebben az eszmekörben mozgott. Apáczai érdeme az, hogy az elmaradt Erdélyt egymaga akarta európai színvonalon magyarságának nemzeti teljességére emelni. Hogy nem sikerült, ez a vállalkozás értékét nem érinti.

A vállalkozás első tudatos lépése, hogy magyar könyvet szerkeszt az erdélyi tanulósnak, melyben minden hasznos ismeret summája benne van — magyarul. Ez a Magyar Encyklopaedia. Minden tudó kis kézikönyv, hasznos útmutató. Errel utal formátuma is: zsebben hordozható, könnyen kezelhető. Nem eredeti és nem tudományos munka. Nem is lép fel ezzel az igényvel. Az ismeretek a kor műveltségi színvonalán állnak, vagy azon alúl maradnak. Ferde felfogás. Tájékozatlanság is akad. Nem ez a fontos. A Magyar Encyklopaedia több ennél: ebben a könyvben szólal meg először a földrajz, történelem, csillagászat, orvostudomány magyarul. A latin nyelvbe és teológiába kábult magyar lélek, ha magyarul szól, nehéz köveket görgetett, vagy dadogva kereste a szót. Magyar tudományosság, magyar tudományos nyelv nincs. Teremteni kellett. Senki sem próbálta Apáczai előtt. De ő azt vallja: „Akarja és lesz”. „Tégy fel olyan célt, amelyre még senki soha nem ért.” (Tanács.) És írni kezdi az Encyklopaediát.

Hat évet töltött Hollandia négy egyetemén. (Franequera, Leyden, Utrecht, Harderwijk, melynek első teológiai doktora.) Munkatempója még fokozódik. Egyetemi tanulmányai mellett, akadémiai vitákon vesz részt, megtanul egy csomó keleti nyelvet. És lázas szorgalommal gyűjti az anyagot az Encyklopaediához. A vállalkozás tervezete: megteremteni a magyar tudományosságot és művelté tenni Erdélyt, kiforrott. Az eszmének a gyakorlat síkján életté kell válnia, ott, amiért az eszme kialakult: Erdélyben. S Erdély megszólal, 1653-ban hazahívják tanítani a gyulafehérvári kolégiumhoz.

Mire ment? A fogadtatás nem a legszerencsésebb. A hollandiai egyetemek akadémiai vitáinak hőse, a 11 nyelvet beszélő orientalista az alsó osztály tanítását kapja. Szokás szerint a fiatal lendület átütő erejének le kell hűlnie, hogy szóhoz juthasson akkor, mikor már úgy szól, ahogy szólni szabad. De Apáczai nem az az ember, akit fél-

re lehet állítani, el lehet hallgattatni. Akit az eszme megszállott, az cselekszik. Harcol, üt, ha kell és elviseli az ütést, mert már nem magáért, hanem az eszméért küzd. Az első osztály talpalatnyi hely a nagy kollégiumban, de csak vesse meg a lábát, onnan is meg lehet rázni az avult, korhadt rendszert. A kis diákok lelke televény, kikel belőle majd a mag, s a kis diákok előtt a kötelező Vergilius Georgicája megszólal — magyarul. „Bezzeg ő tudott ex necessitate virtutem et gloriam csinálni: fogja a Vergilius Georgicáját, azt kezdi fordítani magyarra a poétákkal, de nem hogy azok tudták volna, de az egész kollégium mesterstől együtt sem tudta volna végbevenni. Ő azért maga foga velük együtt hozzá és annak alkalmosságával physikát, astronomiát, geographiát kezd tanítani, úgyhogy egyszer azt az ő Georgicáját írni s tanulni kezdik a theológiára és philozóphiára járók is, Bisterfeld német nagy professzornak és Apáczaival ordine et professione elsőb, de tudománnyal infinite alsóbb, rhetoricae et logicae magyar asinus rhetorainak nagy gyalázatjára és bosszúságára.” (Bethlen Miklós Önéletleírás I. k. X.) A diákság lelkesedik, két kézzel kap a tudománynon. Beigazolódott az első tétel: Erdély műveltségére vágyik és arra képes, az elmaradottság egyetlen oka a rossz iskolarendszer, rossz tanítási módszer.

A tanulók előtt felvillantotta a magyar tudományt, programját ismertetnie kell a vezetőkkel. 1654 januárjában a főiskola aulájában elmondja beköszöntő székfoglalóját A bölcsesség tanulásáról. „Inkább a könny, mint a szónoklat illik hozzám, mihőn a magyar nemzet örök gyalázatjára elfordult szemekkel ugyan, de kénytelen vagyok nézni a nyomorultságnak, a szegyenletes tudatlanságnak és tehetetlenségnek roppant tengerét, aminek a gyászos következménye az, hogy nem az idegen fegyver ereje, nem is a leigáztatás joga, hanem önmagunk aluszékonysága, tudatlanságunk, érzéketlenségünk következtében nem látjuk meztelenségünket, szükségünket és szegénységünket. Szégyeljük tudatlanságunkat: sokalljuk meg végre, hogy továbbra is barbárok, tudatlanok, hülyéknek nevezzenek és az idegeneknek örökre gúnytárgyai legyünk, mert nevetnek bennünket és méltán.” Tanulni, művelődni, mert különben elveszünk, figyelmeztet Apácza. Remediumot is ad: kifejti iskolarendszerét.

Kézenfekvő a professzori kar, a vezetők felhördülése. A bátor kiállásban a fiatal kezdő melegségét ítélték el, aki bíráltni mer és tanácsot ad. Erdességében nem az igazságot, csak méltóságuk, hiúságuk sérelmét látják. A szülőkör kényelmetlenül feszeng és ellenszegüléssé merevedik a tágasabb horizontot bontó gondolatra. Törvény, hogy az új mindig harcban születik. De más volt itt a baj. Mélyebb és végzetesebb. Idegenek a professzorok s az erdélyi vezetők is idegen kultúrán, a latinon nőttek fel, akiknek az eszme: Erdély művelődése, magyar tudományosság idegen. Idegenségében nyugtalanító, kényelmetlen. A beköszöntő igazán nem „okos politika” egy professzori székbe törekvőnek. Mai nyelven azt mon-

danánk, rosszul adminisztrálta magát. „Az okos politika” idomul, alkalmazkodik, ha nem helyeselhet, hallgat. Az eredmény nem is marad el: professzori szék, fejedelmi kegy, magas stallum és köztisztület. Már akinek ez kell. De nem érdemes. Csak egyféleképpen érdemes élni: „Tégy olyan célt fel, amelyre soha senki nem ért”, — ezt vallja Apácza. Feltenni az életet egy eszmére, szegényen, ha kell megalázva vagy durván ütve harcolni érte. Menni, mindig csak menni, nem nézve se jobbra, se balra, nem alkudozva, félve, fanatikusan menni a cél felé, — ha kell a halálba, de soha sem a megalkuvás, az okos politika professzori székébe. Nem is ült abba belé soha Apácza. Bisterfeld megüresedett katedrájára alkalmassabbat, idegent talált a fejedelem, II. Rákóczy György portai követe, Barcsai Basirius, angol udvari pap éppen elfoglaltság nélkül kóborol Konstantinápolyban. A fejedelem azonnal kinevezi. Basirius és Apácza összeütközése elkerülhetetlen. A társadalmilag magasabb állású Basirius a mellőzött kartárs szellemi fölényére féltékeny. Az ortodox maradi korlátoltsága a modern gondolkodást gyűlöli Apáczaiban és legfőképpen Erdély fel-törekvő, bátor lelke ingerli az idegent. Apácza-nak pusztulnia kell. Kéznél van a vád is: Descartes híve és presbitériánus. Mindkettő bűn. Descartes, a modern gondolkodás megteremtője a XVII. században az ortodox, konzervatív gondolkodás szerint minden tekintélyt felforgató forradalmár. Hasonlóképpen rendbontás a presbitériánizmus az egyház életében: részt ad az egyházi kormányzatban az egyszerű polgároknak is. A járatlanok összetévesztik az independentizmussal, szélsőséges irányával. Ez az irány minden egyház-köztség abszolút függetlenségét hirdeti. Igen rossz hangzása van, különösen fejedelmi körökben, mert politikával színeződve ez az irány juttatta verpadra I. Károly angol királyt.

Mikor a vádak már eléggé felingerelték az amúgy is befolyásolható fejedelmet, különösen az independentizmus gyakorolt élénk és kellemetlen impressziót, mert Basirius éppen a meggyilkolt I. Károly udvari papja volt, Basirius nyilvános vitát provokál. Az independentizmus ellen szónokol, óva inti a fejedelmet, főurat. A fejedelem idegesen érdeklődik, hogy van-e ilyen a tanítók között? Apácza nyíltan megmondja, hogy a presbitériánizmus híve, de az nem egy az independentizmussal. — „De út arra” — ordít a fejedelem. (Szathmáry: A gyulafehérvári-nagyenvedí Bethlen-Főtanoda története.)

Apáczaik védenie kell álláspontját. A vita kimenetele nem lehetett kétséges: el kell vesznie. A vita végén Rákóczy felhördül: „A Marosba vetetem vagy a toronyból hányatom le.” (A Magyar Athenas egy példányának Apáczaikról szóló részéhez kötött kézirat, közli Király István: Apáczaik Cs. J. művelődéstörténeti jelentősége.)

A fejedelmi düh lelohad és Marosba veittelés helyett megelőgszik az áthelyezéssel a kolozsvári alsóbbrendű iskolához. De a lefokozás, a gyűlölet és megalázás mit sem jelent az eszme szolgálatá-

ban. A kolozsvári kisiskola szegénységében még több lehetőséget ad, mint a megmerevedett, idegenmegszállta gyulafehérvári kollégium. Ott lenézett kezdő, veszedelmes felforgató, kiebrudalt forradalmár, itt ő minden és az iskola neki mindene.

Beköszöntőjében (1656) még lázasabban, szuggesztívebben beszél az iskolák szükségességéről. Kifejti iskolarendszerét, a tanítók, papok, vezetők és tanulók hibáit, a romlott közállapotokat. De ha így van is, hogy: „oly időben születünk, midőn a legnagyobb tudatlansággal szemben a bölcsesség, s ennek tanítói egy batkára sem becsültetnek, azonnal kétségbe kell-e esnünk? El kell-e hagynunk az iskolát? Számba sem kell vennünk az utókort? Nem, gyalázaton, és szégyenen keresztül az erényre kell törekedni.” (A beköszöntő beszéd kézírata fennmaradt abban az albumban, amelyet Apáczai kezdett meg a kolozsvári kollégiumban. Ebbe minden azóta ott működő tanár beírja nevét. Király I.: Apáczai Cs. J. művelődéstörténeti jelentősége.)

A kolozsvári kis-iskolában kezd kibontakozni a teljes kollégium. Anyagilag talpraállítja a szegény kis-iskolát. Alapítványokat eszközöl ki Lurántíyy Zsuzsánnánál és Barcsay Ákos fejedelemnél. Munkatársaivá neveli a Gyulafehérvárról vele jött diákokat, rájuk bizza a kicsik tanítását. Ő maga egyedül adja elő a természettudományt, jogot, teológiát. Egyetlen idősebb munkatársa Porcsalmi András, a régi kolozsvári diákévek példaképe. Elkészíti a magyar akadémia legapróbb részletekre kiterjedő tervezetét. Barcsay kedvezően fogadja a benyújtott tervezetet s feldereng a legszebb álom megvalósulása: a magyar tudományosság főiskolája. Most izzik legmagasabb hőfokon aktivitása, most bontakozott ki leglényege: a tanítói lélek, a küzdő, feltörekvő erdélyi lélek.

Amire küldetett, befejezte. „Isten ebből az ostoba és háládatlan magyar világból, mely őreá méltatlan volt, kivette. A szörnyű tanulás, az Isten háza és a közönséges jó miatt való buzgó szordalmatoskodás betegítő száraz betegségben, melyben semmit sem kedveznén az erős lélek az erőteljen testnek, ki kellett menni belőle, úgy tetszik ultima die 1659.” (Bethlen Miklós Önéletrész I. k.)

A tatárdulás elsöpri a kolozsvári iskolát is, de feltámad s különböző átalakulások után belőle lesz a kolozsvári egyetem. Az albumban pedig, amelyet Apáczai kezdett meg, aláírása alatt egyre nő Erdély tanítóinak névsora.

*

Apáczai élete és az eszme, amiért írt, beszélt, dolgozott, elválaszthatatlan. Megszállottan szolgált az eszmét s az eszme szolgálatában égett el. Az élete maga is, a küzdelmes 34 év, az erdélyi sors törvényszerűségével lejátszott remekmű.

Az erdélyi lélek gyúlt ki benne s 300 év távolából ma is ostoroz, gyújt és tüzel.

Él-e bennünk Apáczai lelke, a erdélyi lélek?

Feltettük az életünket Erdélyre s megszállottan, halálig híven tudunk-e dolgozni érte?

Tanító az iskolában, pap a katedrán, tisztviselő az irodában a „közönséges jóért” dolgozik-e?

Magyarul tanítunk, de Erdélyt tanítjuk-e? Oktat-e múltja, ismeretes-e földje s muzsikál-e sajátos beszéde az iskolában?

Mert ha nem így lenne, ítéletünket is megmondja Apáczai: „Az utókor, melyre nézve Te régi léssz, mind szeretet és részrehajlás, mind gyűlölet és irigység nélkül fog ítélni és azokat, akik a haladást megakadályozzák, pokolra szánja.” (Az iskolák szükségességéről.)

Szabó Judit.

A csikmenasági pásztorok fafaragása. Üszeggyűjtötte Gaál Károly. (Kalot kiadás, Budapest, 1944). Igen érdekes kis könyvvel lepte meg Gaál Károly mindazokat, kik szeretettel figyelik az ifjúságnak a falú felé irányuló tudományos — néprajzi — érdeklődését. Az eredeti tárgyválasztás, az izléses kiállítás és az ötletes megoldás mind a fiatal szerzőt dicsérik, ki első munkájában 32 táblával érzékelteti a csikmenasági pásztorok fafaragó művészetének egyik ágát, az „írott” pálcák és guzsalyok díszítését.

A táblák előtt rövid, de a kérdés minden oldalát érintő bevezetőt találunk, amelyhez az a megjegyzésünk, amit maga a szerző is hangsúlyoz: „ezen a téren még széleskörű gyűjtésre és összehasonlításra lesz szükség”. Reméljük, hogy a további gyűjtő és összehasonlító munkában éppen Gaál Károly fog legelől haladni.

Vajda Lászlónak az Ethnographiában (1944, 109 l.) megjelent ismertetéséhez — az ügy érdekében — mindössze jelentéktelen hozzáfűzni valónk van. Gaál sehol sem jelzi, hogy táblái az eredeti mintának hányszoros kicsinyítései, vagy nagyításai, holott ennek megemlézése nem lett volna nehéz s ugyanakkor a könyvecske tudományos pontosságát nagyban emelné. Érzékeltesse valamiképpen (idézőjelben, dült, vagy ritkított szedéssel) a szerző a szakkifejezéseket, tájszókat is, mert fogalmunk sincs például arról, hogy a csiki betlehemes játékosai között van-e hírmondó, kengyelfutó, vagy ezen elnevezések csak alkalmilag kerültek Gaál tollára.

A könyvecske elé Viski Károly, legnagyobb néprajzosunk írt ajánló sorokat, szeretettel emlékezve a magyar ifjúság néprajzi érdeklődéséről. A szakember pártfogó segítsége legyen bátorítás, de ugyanakkor záloga is annak, hogy a Kalot néprajzi munkája jó úton fog haladni.

(fj).

A gombakérdés

A beköszöntő nyári szezon a lapok hírvivatának is állandóan évről-évre megismétlődő eseményét hozza magával. Megkezdődik a gombamérgezések, haláleseteknek a leközlése.

S ez mind azért van mert a gombák ismerete nemcsak a tudományos irodalomban, hanem főként a gyakorlati életben is még mindig a kérdéseknél tart. Ugyan a tudományos világban az utóbbi időkben a helyzet kiegyenlítődött, mert egy egész sereg tudósunk adta neki magát a kérdőjelek eltüntetésének. A gyakorlati életben azonban még mindig messze vagyunk ettől, pedig a szó szoros értelmében életbevágó ügyről van szó.

A gombaismeret hiánya mennyi bajt okoz nemcsak a gombaszedőnek, hanem a jóhiszemű gombavásárlóknak is. Szinte borzalom elgondolni, hogy milyen könnyelmű az ember, amikor a piacon csak azért, mert árucikk, teljesen ismeretlen gombákat megvásárolunk. Megtörténhetik s meg is történik, hogy azokat nem egészen biztosan ismeri a szedője. Rendszerint épen séggel nem ismeri a városi megvásárlója s még hozzá nincs piaci ellenőre ennek a kritikus árucikknek! Ez aztán az oka, hogy nyáron olyan gyakoriak a gombamérgezésekről szóló napirak.

Pedig a gombakérdésnek igen jelentős közgazdasági vonatkozása is van. A Székelyföld erdei tele vannak ezzel az istenadta értékkel! Csak le kell szedni! Nyaranként mennyi gyermek, öreg értékesítheti munkaerőjét ezzel a nem terhes munkaállomással! Ha nagyobb volna a szervezkedési öntudat bennünk, micsoda magyszerű jövedelmet lehetne biztosítani hegyvidéki falvainknak, ha nemcsak gyűjtenék, hanem ők maguk ki is szárítanák s minden más közvetítés nélkül hoznák forgalomba, olyan időszakban amikor a legnagyobb árakat lehet elérni nagyvárosi élelmiszer üzleteknek való közvetlen szállítással!

Mind ez azonban a beszerzésen kívül függ a gombák ismeretétől is. És ezzel van a legtöbb baj. Általában ehető és „bolond” (mérges) gombákról tud a nagyközönség! De ezek megítélésével is baj van! Amit egyes vidékeken ehetőnek tartanak (s az, az is biztosan, mert a próbát kiállotta) azt más vidéken nem merik szedni. Ez pedig elég baj, mert magától kinnálló értékek mennek így veszendőbe.

Csodálatos, hogy a gombákkal önkéntelen végzett életveszélyes kísérletek mindezekig állandóan szedhették az áldozatokat az emberiség között. Végre az eddig még mindig kérdés gyanánt lógó ügy megoldás alá került. A Földművelésügyi Minisztérium az utóbbi időkben gombaszakértői és gombaismerői tanfolyamokat rendeztet az Orsz. Kémiai Intézetben, Budapesten, (II. Kelti Károly utca 24. Felvilágosítással szolgálnak:) s így ez a közegészségügyi s közgazdasági szempontból is fontos ügyünk a legjobb uton van.

Az ehető és mérges gombák címén elkönyvelt (nem merjük még általánosságban azt mondani, hogy „ismert”) fajtakönyvön kívül a tudomány még sok olyan más alsóbrendű virágtalan növényt sorol a gombák csoportjába, amelyek közül ugyan sokat ismer kártetele révén a nagyközönség is, de nem

gondol arra, hogy ezekben az esetekben is csak gombákról van szó. Pedig ez a legtöbb esetben a nevében is kifejezésre jut (rozsdá-, úszög-, penészgomba, továbbá anyarozs, ragya, peronoszpora, boszorkányseprű stb.) Az alacsonyabbrendű gombák eme csoportjába tartozók legtöbbször a növényeinknek, háztartásunknak, sőt az állati, emberi szervezeteknek is veszedelmes kártevői! Legnagyobb veszedelmet a gazdáknak okoznak s csak az utóbbi évek öntudatos védelmi akciói kezdik a nagy károkat enyhíteni.

Elgondolhatjuk ezért, hogy a gombákkal való foglalkozás nemcsak a kutatóinknak ad értékes és érdekes megfigyelési anyagot, hanem a különböző eredmények igen nagy gyakorlati jelentőséggel is bírnak. Az a pepecselésnek tartott foglalkozás adja meg az alapot ahhoz, hogy kártevőink ellen a harcot felvehessük. Hogy a veszedelmes kártevőknek a leküzdése eredményes legyen szükséges, hogy főként azok, akiknek létélendeké függ a gombakérdéshez legalább az érdeklődő köztudatba eső gombafajtákkal valamennyire közelebből is megismerkedjenek.

Igy nemcsak az ehető gombák szedéséből hasznot húzók, hanem a gazdálkodóknak is (kell) foglalkozniuk bizonyos mértékben a gombákkal, mégpedig az alacsonyabbrendű kártevőkkel.

Ebben a munkában nagy segítségre vannak a már eddig is megjelent szakmunkák, a Földmiv. Minisztérium ezirányú kiadványai. A megnyitvánul közzétételre hozta létre egy állandó szakfolyóiratnak is a megszületését, amelyben nemcsak a mindig időszerű és hasznosan alkalmazható ismertetések jelennek meg, hanem a lap munkatársai vállalkoznak az érdeklődőkkel való közvetlen kapcsolatokat is! Azaz a beküldött mintákat megvizsgálják s tanácsokkal látják el. Hogy ez mi módon történik, arra és sok minden más dologra is már a most megjelent első szám is bőveges felvilágosítással szolgál. (*Magyar Gombászati Lapok, Szerkesztőség: Budapest, V. Akadémia u. 24.*)

A gombakérdések minket közelebből már csak azért is érdekelnének, mert egy fontos jövedelmi forrásunk lehető teljes kihasználásával seíthetünk az erdők alatti falvaink megélhetésén. Talán még egyszer fel lehetne újítani, a ma már csak történelmi hagyomány gyanánt ismert szarvasgomba szedést is. (Csikszentmihály: Ugyan él e még az öregek közül olyan, aki tudna még erről) valamit?) . is.

Marostorda vármegye nagy fali térképét adta ki László Imre tanár Marosvásárhelyen. A szép kiállítású térkép a régi szokott iskolai térképektől eltérően rengeteg olyan adatot tüntet fel elmésen összeállított jelkkel, amelyek miatt az általános használatra is igen alkalmas. Nagyon kívánatos volna, ha a többi székely vármegyéknek is hasonló kiállítású térkép állhatna rendelkezésükre. (Kár, hogy mindjárt nem az 1:100000 méretben jelenhetett meg, mi a távolságbecslést igen megkönnyítette volna. Mindenesetre valószínűen technikai körülmények tették szükségessé az 1:117500 szokatlan méret alkalmazását.) A térkép a Honvéd Térképészeti Intézetben készült s díszére válik az igen szépen dolgozó Intézetnek. Megrendelhető a szerzőnél.

Az ásványvizeink értékének alapos ismertetését közli *Irányi Dezső* dr. orvos-örnagya a m. kir. honvéd gyógyfürdő kórház közleményei közt. A cikksorozat „Az erdélyi gyógyfürdők jelentősége” c. alatt jelent meg s a bevezető általános méltatás után (Gyógyászat tud. közl. Bpest, 1941) a fontosabb fürdőhelyeinket veszi sorra. Így Borszék, Tusnád, Szováta, Kovászna balneológiai értékeit ismerteti külön közleményekben. Igen nagy örömmünkre szolgál, hogy a fürdőgyógyászmód egyik hivatott kutatója az 1940. évi helyszíni bejárása után a részletekre kiterjedő módon tárja fel az újabb megfigyelési adatokat. Hiszünk, hogy Irányi szakavatott ismertetései az orvosi körökben is megértésre találhatnak s az általa nyújtott adatok alapján módjuk lesz fürdőink megfelelő ajánlására.

A székelyföldi borvizek mikroszkopi növényeinek legújabb vizsgálati eredményeit mutatta be az Erdélyi Múzeum Egylet Term. tud. Szakosztályában *Kol Erzsébet* dr. május 15-én. Az erőteljes tempóban megindult kutatások napról-napra érdekeseobbnél érdekesebb adatokat hoznak felszínre.

A homoródalmási barlangban előforduló foszfátokat ismertette dr. *Kerekes József* a Földtani Intézet március 27-iki szakülésén.

Borszék gyógyforrásairól tartott előadást a Földtani Társulat Hidrológiai Szakosztályában *Nemes László* március 29-én.

Székelyföldi adatok az Erdélyi Múzeum 1944 évi 1—2 füzetében. *Mikecs L.*: A moldovai katolikusok 1646—7. évi összeírása. *Herepei J.*: A Tordai hasadék legrégebb névszerint ismert természetjárója. *Balassa I.*: Kabala. — *Benkő L.*: Üver. — *György L.*: Az erdélyi Nyelvművelő Társaság másfélévszázados évfordulójára. — *Benkő L.*: A barcasági Hétfalu helynevei. — *Cs. Bogáts D.*: Adatok Bölöni Farkas Sándor életpályájához. — *Kovács F.*: A gyergyócsomafalvi kádármesterség. — *Entz—Jakó*: Jelentés Sütő Nagy Jenő csíkszentmártoni közjegyző levéltáráról.

Török Zoltán: A Kelemen-havasok eruptív tömegének talapzatát alkotó képződményekről, különös tekintettel a diszlokációira. Az eddigi apró kutatásokat hozza össze a saját adataival egyé sítve a szerző s végre egységes képet kapunk erről az érdekes vidékről, melynek mozgása még ma is tart. Mindenesetre most tőle várjuk a Kelemen-hasadék hatalmas tömegének is a pontos térképpel kísért feldolgozását is, ahol a petrográfiai adatoknak lesz igen nagy fontossága! (Muzeumi Füzetek Kvár, Ujfolyam. I. 4. f. 1943. 225—260 ill. Térkép és szelvénytáblázattal).

Növényi ritkaságaink. *Boros Ádám* dr. szorgalmas növényteni kutatásainak eredményei gyors egymásutánban látnak napvilágot. A kolozsvári Scripta Botanica... 1942. kötetében az *Ocsém tetejéről* (Balánbánya mellett) említi az *Oxytropis carpatica* és *Saxifraga moschata* fajokat. A homoródalmási barlang mellől a *Cnidium siliaefolium*ot.

A Magyar Tudományos Akadémia támogatásával végzett kutatások eredményei. (1. Matth. Term. tud. Értesítő 1942. évf.) *Boros Ádám* dr.: Az *Evonymus nanus* (törpe kecskerágó) Gyergyóremetén. — *Csiki Ernő*: Adatok a Görgényi hegység levél és fadarázs félléinek ismertetéséhez (5 új, eddig hazánkban ismeretlen faj!) ugyancsak Csikittől. Adatok a Görgényi hegység bogárfaunájának ismeretéhez. (2 olyan faj, amely csak itt honos!) — *Csiki*: A Balánbányai hegység

bogárfaunája (6 eddig hazánból nem ismert faj és két új változat: *Carabus violaceus* var. *balanensis* és *C. arcensis* var. *csikensis*!) — *Wagner János*: Újabb adatok Erdély és a Partium puhatestű faunájának ismeretéhez (új faj *Daudebardia Kollosváry Sepsiszentgyörgyről*).

Az Erdélyi Múzeum Egylet jun. 4-iki ülésén *Török Zoltán* a Kelemen-hegység talapzatának kéreg mozgásairól s *Mallán Mihály* a székelyek területéről tartottak előadást.

A méhkapó vagy gyurgyalag 1942—43 telén látható volt Kézdivásárhelyen, mint azt *Rákosy Lajos* jelzi. Szintén tőle származik egy féhér szárnytoflu verébnek is az adata, amelyet Kézdivásárhelyen nov. elején lőtt le az udvarán.

Szent Anna-tó mikroszkopikus növényvilágának megfigyelési adatait közli le a Hortobágyi Társaság Botanikai Közlemények 1943. 5—6. füzetében.

Erdélyi ásványvizeink ritkább alkotórészei és azok bikoméiai értékelése címmel tartott ránk nézve nagyfontosságú előadást dr. *Straub János* egyet. m. tanár a debreceni Tisza István Tudományos Társaság dec. 21-iki ülésén.

A Tordai hasadék keletkezéséről írja le dr. *Tulogy János* a Földrajz Közlemények 1943. most megjelent 3. számában. (93—215 l. 4 ábra és 8 fénykép). E sokat vitatott kérdés jut Tulogy dolgozatában nyugvópontna. A modern geomorfológiai kutatás szép példáját mutatja be e munka. Az érdeklődő az alapos irodalom felsorolása mellett mindent megkap, amire szüksége van. Nyárády Gyula növénytanai monografikus munkája után várjuk már a morfológus eredményeit is.

Földrengés Kézdivásárhelyen. 1943 október 15-én reggel 7 óra 45 perckor gyenge lökést érezték. A rengés keletnyugati irányú volt és háromszor ismétlődött meg. Több lakásban a falon megrezdültek az edények s a függőlámpák kilendültek. A Kis-Ázsiában pusztító földrengés hullámai eljutottak a Kárpátok belsejébe is s így azt november 26-án éjjel 11 óra 30 perckor Kézdivásárhelyen is megéreztek. A lámpák és kisebb tárgyak kimozdultak a helyükből. 1944 február 1-én a kisázsiai katasztrófális földrengéssel egy időben hajnali 4 óra 10 perckor az egyszeri földlökést erős kilengés jellemezte s heves szélvihar előzte meg. (Székely Nép. 29. sz.) A Háromszéken évenként gyakran érezhető földrengések miatt igen fontos volna úgy tudományos, mint gyakorlati szempontból is, ha a Székely Nemzeti Múzeummal kapcsolatban földrengésjelző állomást szerveznének minék úgy hiszünk ne volna semmiféle nagyobb akadálya!

Nagygyűrű Sugásfürdőn. 1943 jul. hó 22-én délben 11 óra 55 perctől—12 óra 3 percig igen szép nagygyűrű látszott. A gyűrű belső szélén a vörös és kívül a lila-kékszín jól felismerhető volt. Mérsékelt szél fujt és a kisebb, vonuló ködök, a melyek a közeli hegyekből szállottak fel és mint gyorsan vonuló felhők haladtak, néha eltakarták a gyűrű egyes részeit. Egy magasabban, de igen lassan vonuló felhődarabon a gyűrű megfelelő része igen erősen kifejlődött. A gyűrű egyes részein a fényerősség nem változott, mutatva azt, hogy a felhőtömeg sűrűsége (amelyiken a fénytörés történt) változó. A gyűrű átmérőjének látószöge kb. 36—38° volt. Term. tud. Közl. 1943. 318 l. Szerk. megjegyzése: A megfigyelt jelenség valószínűleg a 22-es sugarú (44°-os átmérőjű) nagygyűrű volt.

Dr. Gyulai Zoltán.

A székelység hivatása a Kárpát-medencében

Kevés olyan munka jelent meg, mint csik-szentmártoni Szabó István okleveles gépészmérnök fenti című kis könyve. Nagy érdeklődésre tarthat számot, hisz a Hargita Váralja Jelképes Székelyközség (Budapest, VI., Vilmos császár-út 76.) kiadásában megjelent munka, az egész Székelyföld gazdasági fellendítésének tervezetét kidolgozza és háromszázharmincmillió pengős állami hozzájárulással számolva pontosan körvonalazott célokra, szakszerű tervek alapján kíván beruházásokat eszközölni.

A hasznothajtó vállalkozásokat — írja — saját kezelésben kell megtartani, hogy a Székelyföld természeti kincseinek és a székelység bámulatos életerejének minden terméke az egész székely közösség érdekeit szolgálja és ne legyen élelmes idegen vállalkozók vagyongyarapító eszköze. Meg kell akadályozni a székelység további kiszorítását és ezért a gazdasági fejlesztést csak az állam (önkormányzatok) pénzével s ehhez kapcsolódva egy nagy szövetkezeti összefogással szabad végrehajtani. És kimondja a sarkételt: A Székelyföldre csak magyar erőkre támaszkodó pénz kerülhet, idegen tőkét a Székelyföldre beengedni nem szabad. Fejtegetéseivel megállapítja, hogy a székelységet kárpótolni kell azért az elnyomásért, amelyet eddig elszenvedett s meg kell erősíteni a nagyra nevelt nemzetiségekkel szemben. Kelet kapujában a természeti kincsek és lehetőségekben gazdag Székelyföldnek tárgyi alapot kell adni hatalmas ívű fejlődéshez.

Nem vár azonban mindent az államtól. Egy hatalmas, az egész Székelyföldet átfogó 8—10 millió alaptőkével megalapítandó szövetkezet megalapítását sürgeti. Ennek a szövetkezetnek a keretében kell az összes kínálkozó lehetőségeket kihasználni és a kérdéseket megoldani. Az alaptőke összehozását szinte fillérekre menő számítással, nagy éleslátással fejtik ki.

Másfélmillió pengőnyi székely otthonokat kíván létesíteni Budapesten, Marosvásárhelyen, Székelyudvarhelyen, Csíkszeredán és Sepsiszentgyörgyön. Vizsgálja az üveggyár, cserzőanyagok előállítását, bőrgyár, gyanta-, műtrágya-, burgonyalisztgyár létesítésének lehetőségeit, szövetkezeti nevelés, idegenforgalom és kertészet kérdéseit. Külön foglalkozik a faüzemek és faszénüzemek kérdésével. Ezeket a terveket a legmesszebbmenő pontossággal illeszti bele az erdélyi gazdasági életbe s összhangot tud teremteni a már létező gazdasági szerveinkkel is. Kidolgozza a Székelyföld egész út- és vasút hálózatát, ily módon akarva elősegíteni a székely gazdasági élet ütőereinek kiépítését.

Nagy vonalakban végigtárgyalja a mezőgazdaság kérdéseit is s megállapítja, hogy a Székelyföldön Marosvásárhely környékét kivéve — állat-

tenyésztésnek és erdei gyümölcsök, valamint gyógynövények gyűjtésének és feldolgozásának kell a mezőgazdasági lakosság főkereseti ágát képezni. Véleménye szerint a Székelyföldről a nagy szállítási távolságok miatt, semmit sem szabad feldolgozatlanul kivinni. Ezt írja elő a legelemibb gazdasági törvény. Keresni csak a feldolgozással lehet, a nyersanyag kiszállítás elszegényesedéshez vezet.

Nem hanyagolja el a székelyföldi idegenforgalom jelentőségét sem s annak megfelelő kiépítésére is megteszi javaslatait.

Mindezeket a terveket úgy kívánja megvalósítani, hogy figyelembe veszi mindvégig a székely nép adottságait és véleménye szerint a székelységet ősi jó szokásának megtartásával kell átvezetni a mai koreszméknek megfelelő szemléletbe és gazdasági rendbe. A székelység terjeszkedésének irányát is megszabja a Maros, Szamos, Küküllők és Olt völgye felé.

Azonban ezeknek elérésére nézete szerint nem elégséges a gazdasági megalapozottság, hanem szükséges az új székely embertípus kialakítása. Mert az új ébredő Magyarországon csak egy embertípus szerepelhet: a közösségi gondolatban kiteljesülő, minden akadályt legátló, egymás mellett egymásért — mindnyájunkért — harcoló, katonalelkű, áldozatokat is hozni tudó férfi s a hűséges gyermekeket szívesen szülő asszony.

Szabó István közgazdaságilag megalapozott terveit a közösségi gondolat fűti át és ha megértésre talál a Székelyföldön, ez fogja terveit a megváltás felé vinni. (bz)

Irodalom pártolás és székely öntudat

Hogy ez a két fogalom külön-külön is és főként együtt, mennyire hiányzik belőlünk, azt legjobban a Székely Népből legutóbb megjelent esettel világíthatjuk meg. A zsidóügy rendezésével kapcsolatban, a nevezett lapban egy Strausz nevű, rendkívül jól elhelyezkedett hitsorsosról van szó, akinek a holmiai közül egy sokatmondó „Emléklap” került elő. A szövegből kikapott idézet jellemző megvilágítást ad, a nekünk például szolgálható faji öntudatra.

— Az emléklap pecsételje meg azt az elszakíthatatlan köteléket, amely intő jelként emlékeztet a megpróbáltatások idejére és a kölcsönös segítség művére.

Budapest, a második zsidótörvény után.

Alapító tagok: Baracs Károlyné, Prof. dr. Donáth Gyula, dr. Friedmann Ignác, Gerő Ödön, dr. Hajdu Miklós, báró Hatvany Bertalan, dr. Hefesi Kiss Arnold, dr. Löw Imanuel, dr. Patai József, Prof. Strauss Adolf, Vészi József, Zsolt Béla.

Ez a rövid, de sokatmondó közlemény

igen fontos szemnyitogató alkalmat jelenthetne. Kétszeresen tanulságos ez a mi számunkra s abból igen sokat tanulhatnánk! Mondjuk meg őszintén, vajjon hányan lehetnek azok, a könyvvásárló székely testvéreink, akik a könyvtárukat fajmagyar s főként székely írók műveiből igyekeztek kiválogatni. Hiszen jól tudjuk, hogy a régi könyvvásárlási módozatok közt bizony legtöbbször a ránk rohanó könyvvigéceknek dültünk be, megvásárolva a hangzatos címek alatt összeállított díszmű sorozatokat ... havi részletfizetési kedvezménnyel (?) Ez volt a mi könyvtárfejlesztésünk technikája! No de nézzük az érem másik oldalát! Vajjon a székelység élén járók gondoskodtak-e arról, hogy a székely öntudatos könyvpártolásnak olyan módját találják ki, mint a hit-sorsos előkelőségek? Emberek és még hozzá igen gyarló öntudatos székelyek vagyunk. A könyvvásárlás ügyes irányításához eddig is, amíg az öntudat is kifejlődhetik, szükség lett volna, hogy egy-egy formai kis elismeréssel igyekezzünk a kedvet emelni. Erről elméleti síkon sokat és sokan tudnának vitázni! A vitáknak azonban az ideje elmúlt s nekünk a szomorú valóságnak a megjavításán kell törjünk az eszünket! Hogy úgy az egyik, mint a másik felvetett szempontból mi volna a teendő, ahhoz igazán szívesen vennők a tapasztaltak hozzászólását!

Nem szabad elfelejtenünk a közelmúlt példája után, hogy akinek a kezében a sajtó, annak a szolgálatában áll a lélek is!

Bölöni Farkas Sándor utóda cím alatt Ács Tivadar a Láthatárban (Budapest, 1943. 11. sz.) részletes ismertetésben foglalkozik a feledésnek indult Kovács János unit. kollégiumi tanár emlékének a felújításával.

A székely nép mai sorskérdései jól előkészítő és összefoglaló áttekintést nyújtanak a közeleddő nemzetgyűlésünk tárgyalásaihoz. Hálás munkát végzett dr. László Ferenc e téma kidolgozásával. (Kiáltó Szó. Kolozsvár, 1943. jún. sz.)

A nép- és családvédelem mozgalmának 1940/2. évi munkájáról szóló jelentése került kezünkbe. Örömmel láttuk, hogy a szép, eredményes munkának már szerepelnek a székelyföldi adatai is. A munkatársak irodalmi felsorolásából örömmel láttuk dr. Váróné Tomori Viola szoc. vezető értékes működését, aki a visszatérés óta a gyakorlatban is nagy érdemeket szerzett a székely nép szociális helyzetének a feljavításában.

A Székelyföld nevezetes vidékeinek ismertetését hozta Zimányi Ernő, a Nemzeti Figyelő 1943. évi számaiban. A meleg szeretettel s helyes adatokkal megírt cikkek hasznos szolgálatot tettek a Székelyföld ismertetése érdekében.

Csik vármegyéről jelent meg legújabbán egy művészi kivitelben előállított idegenforgalmi út-

mutató. Örömmel tapasztaljuk, hogy minden adata komoly tanulmány eredménye s így Székely Géza kirendeltségi vezető igazán példátadó munkát végzett ezúttal is. Udvarhely vármegyéről mikor lesz?

Bartha Miklósról, a nagy székely politikus és hirlapíróról jelennek meg alapos ismertető értekezések a Kisebbségi Körlevél (Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet Közleményei) számaiban (1941. máj., 1943. márc.) I. B. M. nemzetiségi cikkei. — II. B. M. politikai beszédei és szellemi hagyatéka. — III. B. M. szellemi újjáértékelése. Szeretnők, ha székely nagyjaink munkásságának hasonló méltatását kapnók meg az arra legtárgyilagosabb fórumtól!

Petőfi halálának székelykeresztúri vonatkozásait adta ki a minden társadalmi, kulturális mozgalomnak példás támogatója, Bálint Dániel.

Bukovinai magyarokról szóló ismertetések legújabbika s talán a legrészletesebb most jelent meg Sántha Alajos csíksomlyói tanítóképzői tanár tollából. A közel 200 oldalas könyv a legtekintetesebbnek tekinthető e tárgyban.

Csiky János dr. gyergyószentmiklósi kórház-igazgató a „Székely Nép” téli számaiban értékes cikksorozatot közölt a Székelyföld közegészségügyi kérdéseinek megoldásáról. Bárcsak minden megoldandó problémánk ilyen alapossággal volna előkészítve a nemzetgyűlésre.

Székely vér cím alatt Draskóczy Anna tollából a Napsugár című 40 filléres füzetek közt Gábor Áronról jelent meg egy nagy jóakarral megírt regényes ismertetés.

A székely róvásírásról tartott alapos és saját kutatásokon alapuló előadást Herepei János a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója székelyföldi városainkban. A mindenütt megnyilvánuló nagy érdeklődés mutatta a mindinkább faji öntudatunkra való ébredésünket.

Olasz ismertetés Székelyföldről. A Vie del Mondo c. képes földrajzi folyóirat hosszabb tanulmányban foglalkozik a Székelyfölddel. A Rómában megjelenő előkelő szaklap alapos ismertetése hasznos szolgálatot tett a székely nép hivatásának a megvilágítására. A dolgozat szép képek teszik értékesebbé.

Magyar—Hun kapcsolatok a Himalájában. A székelységet még inkább érdeklő népszármazási újabb adatok érdekes összefoglalását hozza M. Kabos Margit a Nemzeti Figyelő 1943. 12. számában (Bpest.)

Oláh Miklós, Magyarország leírása 1536. (k. N. Oláh, Hungaria et Atila. Bécs 1763). A magyarok és székelyek egy és ugyanazon nyelvet beszéltek, csak hogy a székelyek számos sajátos szót használtak.

500 éves csendes jubileum

Békés körülmények között szokottnál is zengzetesebb, híresebb lett volna az ideai pünkösdi búcsú. Szerény keretek között 500 éves emlékeztétét köszöntöttük így is annak a nevezetes eseménynek, hogy 1444-ben történt legfelsőbb intézkedés az első csíksomlyói ferences templom újjáépítésének befejezése ügyében.

Félezer évvel ezelőtt már kiesi a somlyói Mária-templom. Meg is kezdik nagyítását 1442-ben, de elakadt a munka anyagiak kimerülése folytán. Tudomására jut ez IV. Jenő pápának. 1444 január 27-én kelet iratot intéz a templom továbbépítése érdekében a csíksomlyói ferenceseknek. Meleghangú levelében elismeréssel, sőt dicsérrel emlékezik meg Csíksomlyónak már akkori szerepéről és jelentőségéről. Védelmébe veszi a templom befejezésének ügyét, felhívásával adakozásra serkenti a jötevőket és a kegyhelynek Sarlós Boldogasszony napjára búcsút engedélyez.

Másrészt becsülendő az 500 év teljesítménye. A végzett munkát felértékelni is alig lehet. Erősen igazolja Csíksomlyónak és a Ferenc-rendnek a földön való elsődleges jogosultságát. A félezredév végül vallási, nemzeti, kulturális helyi és székelyföldi történetünket is nagyon érinti, mintegy maga köré fonja. Igaz csíki embernek, közösséget becsülő székelynek nem közömbös a dolog.

A Hunyádkori csúcsíves stílusú szép somlyói ferences templom nemcsak mint építészeti jelentőség, kulturális érték, vallási központ és búcsújáráshely tartandó számon, de a szebb, egykor dicsőbb és magasabban álló csíki politikai és közeleti történetnek is tanuja. Hunyadi János is vallomást tett Csíksomlyó, a csíki ferencesek és csíki székek mellett.

Zsákmányoló török had garázdálkodik a Marosmentén, leverte a magyar sereget. Hunyadi a székelyek segítségével veri meg őket Marosszentimrénél és kényszeríti hódolatra Szeben alatt. Ezt a dicső jelenetet méltóképpen örökíti meg Szopos Sándor festőművésznünk a kolozsvári hadtestparancsnokság palotájának lépcsőházában. Hunyadi vallomása pedig tett: a csíki ferencesek iránti hálaból és a csíki székelyek iránti elismerésből ad segítséget a jubilált 500 éves csíksomlyói templom és kolostor újjáépítésére 1442-ben, de utóbbi években is.

Ha nem is sikerült most úgy ünnepelni, amint illett, az ügy érdemlettel s mi szerettük volna, de legalább a nagy fényt, valamint annak jelentőségét, tanítását mégis mindnyájunknak tudomásul kell venni.

Annál is inkább, mivel háborús világ van. Az 500 év előtti időkben is az volt. Csatában a csíki székelyek 1442-ben, messze úton a „hosszú hadjárat”-ban 1448-ig. — éppen a templomépítés éveiben — s bizonyára jónéhányat temettek el közülük a szomorú várnai csataterén (1444 no-

vember) is. Maguk a székelyek is azt írják még ugyanezen a századnak végén (1493): „Minden háborúban ott voltunk, minden csatában résztvettünk.”

Milyen erős a múlt: csatáztak, vérezték eleink messze földön, itthon pedig az alatt is megépült a szép csíksomlyói templom.

Ha tudtak őseink harcok között, a várnai csata évében templomot építeni, legyünk képesek mi, unokák megemlékezni róla. De méltóképpen és egész Csík! Feltétlenül többet és tettel e soroknál!

Az 500 éves fordulót jubiláló Csíksomlyónak és a mai jólismert félezeréves dicső múltnak minden csíki, sőt minden székely ember, fejenként adósa!

Dr. P. Benedek Fidél.

Miért ne lehetne a Székelyföldnek műszaki főiskolája?

Ezt a kérdést vetette fel az 1940. évi hazatérésünk után az egyik vezető szakemberünk, aki nagyon tárgyilagosan és tisztán látta a helyzetet. Meg is mondotta mindjárt az indokait. Az erdélyi s főként a székelyföldi részek erdő- és bányakincseinek olyan tömege került vissza, amelyeknek a kezeléséhez jelenleg nincs elég szakemberünk nemcsak a tényleges kitermelési munkálatokat nézve, hanem az ügyek intézését vivő állami hivatalok személyzeti igényelését tekintve is. Nyitva áll még ma is ez a kérdés. Ugyanis a Műegyetem egyik osztályát képező soproni bányakohó és erdőmérnöki képzés nem tudja az igényelést kielégíteni. Az ott végző kevés is olyan magasabb fokú s jobban fizetett elhelyezkedést kap, hogy a mi szerény vidéki viszonyaink nem csábítják sem hivatalokba, sem pedig gyakorlati terebe a végzeteket. Ezért vetődött fel már régebben az a gondolat, hogy a régi selmecbányai Akadémia mintájára az arra alkalmas vidéken kellene szervezni egy ilyen célú műszaki főiskolát, amely nemcsak „helybe menne” ily módon a hallgatóinak a képzésére, hanem mindjárt oda is adná le a végzett szakembereit!

E kérdésünkkel alaposan foglalkozó, előbb említett vezető egyéniségünk, még a helykiválasztására is egyszerű módozatot talált. Székelyudvarhelyen a régi reáliskola épületét teljesen alkalmasnak találta az elhelyezésre, amely az első években kényelmes elhelyezést tudna biztosítani, kifejlődve pedig, a jó masszív épület emeletek szaporításával tudna megfelelni céljának. Az igen fejlett reáliskolai tanügyi igény a műszaki fejlesztés magasabb célkitűzéseit is tudná szolgálni a már meglévő helyi keretek kihasználásával, vegyi, fizikai, természetrajzi laboratóriumok, előadótércek már megvannak, épp így a speciális vi-

szonyokra készült rajztermek is. A többi szükségletet is ki lehetne elégíteni, hisz az épületben internátus is volt, amelynek tere bőven fedezné az elméleti tanszékek elhelyezési igényeit!

A jóakaró tervfelvető a kivétel módját is megmondotta. Helyből induljon meg egy irányú kérést előterjesztő mozgalom s a kormányig eljutott óhaj további megfontolásra és javaslattételre a szakközögeknek adassék ki. Így az ő kezébe kerül végleges döntés alá. Tehát, ha már ő veti fel a gondolatot, elképzelhetjük nagyon könnyen, hogy nem rajta fog múlni a megvalósulás.

Ennek a gondolatnak a Székely Közélet 1940 december 7-iki száma is nyilvánosságot adott. Tehát az úgynevezett „illetékeseknek” lépéseket kellett volna tegyenek a tálcán kínált ajándék elfogadására.

S mi lett e nagyszerű s úgy a Székelyföldre, mint az eléggé minden oldalról sújtott Székelyudvarhelynek, az anyavárosnak oly sokat, talán mindent jelentő tervből? Semmi, mert az akkori „illetékesek” nem tartották fontosnak a kérdést.

A főiskola szükségessége még ma is fennáll. Hallottunk megoldási módokról. Nagyváradon, Marosvásárhelyen szándékoznak a Főiskolát felállítani. Szerencsénkre talán döntés ezen a téren még nem történt. Ezért kellene most mozgalmat indítani, hogy a Főiskola elhelyezésére annyira alkalmas Székelyudvarhely jusson végre megfelelő megértéshez. Egyetlen egy város sem alkalmas éppen erre a célra annyira, mint Székelyudvarhely. Az erdőipar (lombos, tűlevelű) középpontjában, vas, rézbánya és kohó nem messze. Sóbánya, szénkitermelés, petróleumterület, kőbányák s más bányászattal hasznosítható anyagok közvetlen a közelben, ahol állandó és minden oldalú gyakorlatozó tér kínálkozik a hallgatók számára. Ez pedig igen fontos szempont. De ott van az ásványvíz és gyógyító anyagaink óriási tömege, amely műszaki szempontból a bányászat egyik újabb ágát vannak hivatva, éppen itt nálunk, kifejleszteni. A székely ifjainknak, a hajlamaikhoz közelálló szakirányú pályaválasztására, mi csoda könnyebbséget jelentene egy ilyen Főiskola közelsége. (Jól tudjuk, hogy az iskola mit jelent a környékre. Miért van ez a foglalkozási ág tele a felvidék szülőtteivel, akik a jól megélhető állásokban feltalálhatók az ország minden részén.)

Igen fontos volna, ha a Székelyföld közgazdaságának feljavítását szolgáló természeti kincseink értékesítését saját fiaink vehetnék kézbe. Ehhez nemcsak hivatalnokokra, hanem saját földünkben kinőtt szakemberekre volna szükségünk. (is.)

Dr. Vér Tibor államtitkár baróti származású.

A Székely Szóból tudtuk meg, hogy az új iparügyi államtitkár erdővidéki származású. Baróton laknak ma is közvetlen vérrokonai. A mérnöktársadalom vezéregyénisége került olyan pozícióba, ahol éppen a sokat emlegetett székelyföldi iparosítást készítik elő. Hisszük, hogy nemcsak nagyrebecsült tudását s szervező energiáját viszi bele ebbe a lét nem lét kérdésünkbe, hanem ott lesz a kivitelnél is, minden csepp vérével. Hisz

kinek lehetne ügyünk igazán szívügye, ha nem neki, akinek egyben ezen a területen lesz alkalma bemutatni szervezőképességét. Egy fontos lépést már láttunk tőle, amikor a marosvásárhelyi iparmúzeumot és könyvtárat szervezte újjá!

Földi István megbízatása. A Székelyföldnek hadművelési területté történt nyilvánítása következtében előállott különleges helyzetre való tekintettel a vallás- és közoktatásügyi miniszteri teendőkkal megbízott igazságügyminiszter úgy határozott, hogy a négy vármegye népművelésének egységes irányítást biztosít. A miniszter ennek a feladatnak elvégzésével Földi István háromszéki népművelési titkárt bízta meg. Földi István hatásköre tehát kiterjed Háromszék, Csík, Udvarhely és Marostorda vármegyék, valamint Marosvásárhely törvényhatósági jogú város összes népművelési kérdéseire.

Pásint Ödön dr. miniszteri tanácsos, udvarhelyszéki testvérünk, különleges munkateljesítményéért a Magyar Érdemrend Középkeresztjét nyerte.

Ferencz Gyárfás kitüntetése. Az Országos Magyar Sajtókamara haditudósító pályázatát hirdetett Horthy István kormányzóhelyettes emlékezetére. Az első díjat egyenlő helyezéssel Ferencz Gyárfás és Pados Pál munkái nyerték el. A jól megérdemelt kitüntetés a Székelyföldön osztatlan nagy örömet keltett, hisz Ferencz Gyárfás nemcsak mint az égető székely problémáinknak állandó boncolója, hanem az egy évig tartó harcéri szolgálata alatt, mint haditudósító is becsületet szerzett a székelyföldi ujságírásnak.

Benczédi Sándor korond-pálpataki tanító a pesti Műbarátok csarnokában állította ki szobrait. A lapok a legteljesebb elismeréssel írtak a kiállítás sikeréről. A fiatal művész, aki erejének tudatában pesti tanulmányai után „Az Isten háta mögé húzódott vissza alkotásra, hisszük, hogy még sok meglepetést fog onnan előhozni.

Simó Béla dr. székelyudvarhelyi székely testvérünknek értékes és csendben folyó szakirányú munkásságáról kell hírt adnunk. Simó dr. mint műszaki tanácsos fővegyész az OTI egyik osztályának a vezetője. Fontosabb munkái: Az Országos Társadalombiztosító Intézet Iperegészségügyi Laboratoriuma, — A levegő ólomtartalmának vizsgálata ipari és közegészségügyi szempontból. — Korszerű gáz- és porvédelem, — A miniumgyári levegő ólomtartalmának vizsgálata iparközegészségügyi szempontból.

A kolozsvári színház székelyföldi vendégszereplése alkalmával örömmel láttuk fiatal rendezőjének, Tompa Miklósnak hatalmas teljesítményét. A Nemzeti Színház dramaturgjaként igen jó példák után kezd meg működését s Kolozsvárra kerülve, önálló gondolkodásának eredményes munkáit láttuk a jól sikerült előadásain. Most a Székelyföldre is eljutva örömmel látta mindenki, mindjobban kiforrott tehetségének jeleit.

Uj orgonák

építését és régiék javítását vállalom.
Uj harmoniumok raktáron.

MAGYARY ÁRPÁD

orgonakészítő, BARÓT.

Tudományos Intézetek

keresik
a Székelység I—X. évfolyamait.

Kérünk árajánlatot.

Ujonnan belépő előfizetőink

a IV., IX., X., XI., XII., XIII. évfolyamokat kedvezményes áron kötetenként 2 P.-ért szerezhetik be, míg kis készletünk tart.

SZÉKELY SZERZŐK

és Székelyfölddel foglalkozó munkákat bizományba elvállaljuk és hirdetjük. Egyelőre legfeljebb 5—5 példány beküldését kérjük.

Tőkehiány

miatt csak szövetkezeti uton érhető el a Székelyföld gazdasági megerősítése.

Pártoljuk Szövetkezeteinket!

A

„Székelység“ Lap- és Könyvkiadó Szövetkezet kiadásában jelenik meg nyár közepén

Dr. BÁNYAI JÁNOS

A SZÉKELYFÖLD TERMÉSZETI KINCSEI

című, az egész Székelyföld gazdaságilag jelentős természeti kincseinek feldolgozása.

Megjelenés előtt megrendelőknek 12 P., megjelenés utáni ára 15 P.

Tegye lehetővé az egyetlen székely folyóirat megjelentetését és a székely könyvkiadóipar kialakulását.

Lépjen be Szövetkezetünkbe!

Ekkora egyszeri hirdetés
10 P.-be kerül.

Lapunk szellemével nem ellenkező hirdetéseket felveszünk.

Hirdetési díjak: egy oldal tizedrészére egyszeri hirdetés 10 P. — Nagyobb hirdetésekre és többszöri közlésre nagy kedvezmények! — Kérjen árajánlatot!

„Székelység“ Lap- és Könyvkiadó szövetkezet kiadásában
nyár közepén megjelenik:

SZÜLŐFÖLDÜNK

a KMDSz. Székelyföldi Munkaközössége székelyudvarhelyi első vándor-
gyűlésének előadásanyaga. Szerkeszti Faragó József.

Bözödi György

Bokor Zoltán

Faragó József

Imreh István

Isák József

László Dezső

Molter Károly

Salamon Sándor

gr. Teleki Géza

tanulmányai a székelység kulturális és gazdasági kérdéseiről.

Megjelenés előtt megrendelőknek 7 P. — Megjelenés után ára 8 P.

Az

ERDÉLYI RITKASÁGOK

sorozatban

közelebbről megjelenő régi székely írók művei:

1.

BÖLÖNIFARKAS SÁNDOR:

ERDÉLY TÖRTÉNETEI I-II.

Sajtó alá rendezi és bevezeti Isák József. Kiadja a KMDSz. Székelyföldi
Munkaközössége és a Minerva irodalmi és nyomdai műintézet.

2.

ORBÁN BALÁZS:

TORDA VÁROS ÉS KÖRNYÉKE I-II.

Válogatja, sajtó alá rendezi és bevezeti: Faragó József.

Kiadja a Minerva irodalmi és nyomdai műintézet.

Felelős kiadó: Dr. BÁNYAI JÁNOS.

JÓKAI-NYOMDA R.-T., SEPSISZENTGYÖRGY — Felelős vezető: Égető Albert igazg.